

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

PETER LINDE

Det furiose København

MCMXXXI

P. HAASE & SØNS FORLAG

DET KURIØSE KØBENHAVN

PETER LINDE

Det furiose København

P. HAASE & SØNS FORLAG
KØBENHAVN 1931

S. L. MØLLERS BOGTRYKKERI. KØBENHAVN.

811050

MENNESKETS LIVSALDRE

NU er det vist gaaet helt af Mode at dekorere Dagligstuen med de to Oljetryksskilderier »*Mandens Alder*« og »*Kvindens Alder*«. De har ellers været til Pragt og Glæde i mangfoldige Hjem, de var som en Farvelade at se paa og som Syner at faa Forstand af. De skjulte Livets Mysterier under tilforladelige Symboler, genkaldte det forbigangne og antydede det tilkommende. De var Skemaer for Familielivets rette Trivsel, en billig Aabenbaring af de herligste Hemmeligheder. — — I fem Trin opad og fem Trin nedad har Mennesket fuldført sin Vandring mellem Vugge og Grav. Der er ogsaa tilføjet et lille forklarende Vers ved hvert af de ti Stadier. Under Billedet af Drengen paa ti Aar staar der:

Som tiaars Dreng med lystig Haand
Han leger »Trille-Tøndebaand«.

Ved Ynglingen paa tyve:

Men fylder han de tyve Aar
Han snart en Hjærtenskær sig faar.

Ved Manden paa de tredive:

Nu er han gift, vi ser ham staa
Her med sin Viv og deres Smaa.

Om den fyrretyveaarige hedder det:
Saa naa'de han i moden Alder
Hvad man til daglig »Velstand« kalder.

Paa det øverste og midterste Trin troner Manden
paa halvtreds og Verset lyder:

Halvhundred Aar! Erfaren Mand
Ved hvad han vil og hvad han kan.

Saa gaar det nedad, mod Affældighed, og Teksten
bliver mere og mere mismodig, det sidste Billede for-
klares saaledes:

Og randt de hundred Somre ud
Han beder »Tag mig til Dig Gud«.

Det var nu det Blad, som viser hvordan Manden
klarer Turen over Livets stejle Bakke. — Det tilsva-
rende, som skildrer Kvindens Aldre, er af en temmelig
forældet Opfattelse; det vilde være ugalant at citere
andre end de første af Versene, der staar under de trin-
vis placerede Figurbilleder.

Pigen paa ti Aar leger med en Bold, og Verset lyder:
Som tiaars Pige — let og vilter
Til Spil og Latter er hun ilter.

Foran den tyveaarige Jomfru knæler en Frier, og
Verset underneden forkynder:

Saa kommer med de tyve Aar
Den lyse Elskovslykkes Vaar.

Hermed er saa, efter den filosofiske Kunstners Me-
ning Ungdomstiden forbi, to Stadier endnu, saa er
Toppen naaet, Bedstemoder-Værdigheden erhvervet.
Saa gaar det nedover, mens Børn og Børnebørn yder
kærlig Støtte ved hvert af Ti-Aars-Trinene. — — —

Blandt alle de mange forskellige Fund fra Fortiden,
som kommer for Dagen ved Jordarbejder i den gamle

Del af Byen, er der især en Rigdom af Ovnkakler, hvis Udsmykning har hentet Emner fra de forskellige Omraader. Blandt utallige andre forekommer der ogsaa Kakler med Figurbilleder og plattyske Indskrifter, som fortæller, at de har hørt til en Serie med »Menneskets Livsaldre«.

Som oftest er det jo kun Skaar og Stumper, man finder i Jorden; men der blev fundet et nogenlunde helt Eksempplar dengang, der blev gravet Grund for »Grundtvigs Hus« i Studiestræde. Det er den med Manden paa hundrede Aar, han sidder sammensunket i en Stol og opfatter næppe, at en hæslig Benrad grinende viser ham det helt udrundne Timeglas.

Underskriften skal sige saadan noget som: »Nu Gud naade Dig!« Ved Aarstallet 1574 staar Formskærens Navnebogstaver, H. V. W., men man har endnu ikke fundet ud af, hvad han har heddet.

Andre Stykker af Kakler, som har hørt til samme Serie (men ikke til samme Ovn), er fundet enkeltvis følgende Steder: Landmandsbankens Nybygning i Holmens Kanal, Lille Kongensgade Nr. 8, Store Kongensgade Nr. 21, Egmont Petersens Grund i Gothersgade og ved Kloakarbejde paa Slotsholmen og i Store Regnegade.

Det er ganske tydeligt, at Pottemageren eller Kakkelbrænderen ikke selv har faaet Ideen til sine Forme, men har hentet dem fra Kobberstik og Træsnit, der var kendte og yndede i Tiden omkring 1600. Men hermed er vi dog ikke naaet tilbage til Ideens Ophav. Den skal kunne spores helt tilbage til Antik- og Gammel-Hebraisk Tænkning.

I ældgammel Billedkunst forekommer *Hjulet* som Symbol paa *Tiden*. Ud for hver af de svingende Eger kunde anbringes Figurer som Allegorier paa det enkelte Menneskelivs naturbestemte Stigen og Dalen,

eller paa Skæbnens lunefulde Leg med Skabningen, der snart løftedes mod Lykkens Tinder, og snart brat styrtedes ned igen.

Livshjul og *Lykkehjul* blev kendte og let forstaaelige Emblemer. De blev tegnet i Bønnebøger eller malet al fresco paa Kirkernes Vægge, de egnede sig ogsaa fortræffeligt til at passes ind i de store Rosevinduer paa Kirkernes Vestgavl. Paa Korbuen i Slaglille Kirke ser man et Billede af denne Art, og det er 6—7 Hundrede Aar gammelt.

Symbolerne kunde ogsaa udformes som Figurer, der placeres i romanske Rundbuer. Et Træsnit, som skyldes en ukendt Mester fra det 16de Aarhundrede, er især typisk for denne Opstilling. Figur-Rækken begynder med en Dreng, som i ubekymret Barnlighed leger Rytter paa en Kæphest. Saa kommer den unge Mand med Blikket mod Barnetidens lykkelige Dage, men klædt og udstyret til Livets Kamp og Alvor. Den tredje Figur er en Kriger med en smældende Fane, hans Blik er dristigt rettet mod en Dødning, der skyder sine Pile imod ham. Den fjerde Figur, Manden paa 40 Aar, pines af Længsel efter den svindende Ungdom og Angst for den nære Alderdom. Øverst sidder den halvhundredaarige, fordybet i Granskning og ivrig Eftertanke. Et Trin nedefter sidder i magtfuld Ro den endnu kraftfulde 60aarige, hvis Blik er vemodstungt tilbagerettet. Saa ser vi den 70aarige hensunken i Grublen, med Bønnekæden i sin Haand, og den 80aarige, der hvilende peger hen paa den 90aarige Olding, som fortroligt pludrer med et lillebitte Barn. Saa er Rækken færdig, i Stedet for at vise os en 100aarig har Kunstneren tegnet en Dødebaare staaende i en Hvælving.

Hele Menneskets Liv er altsaa her anskuet som en trættende og unødig Dagsvandring mellem to Stationer, Vuggen og Graven. Der er allerhøjst ti Skridt at gaa,

og de fører fra Skumring til Bælgmørke; Kunstneren har ikke vidst nogen anden Maade at mildne det sagte paa, end ved at lade det hele blot være Scener, som foregaar paa et Stillads, der er opstillet foran Dommets vældige Begivenheder, da Kistelaagene aabner sig, og de Døde forbausset gnider Øjnene i det stærke Lys og skrider frem til et Liv, der ikke kender Alder og Afældighed.

H. C. ANDERSEN I SNEDKERLÆRE

Mandagen den 6. September 1819 ankom H. C. Andersen i Rejsevogn til Frederiksberg Bakke, herfra saa han for første Gang Hovedstadens Taarne i det fjerne hinsides Voldtræernes tætte Kroner. Den fjortenaarige Dreng begav sig trøstig paa Vej mod Vesterport, og da han endelig paa sine nyforsaaede Sko med sin lille Bylt i Haanden gik igennem den lange, skumle, rungende Hvælving, bævede hans Hjerter over alt det nye og ukendte han gik i Møde.

I »Mit Livs Eventyr« fortæller Digteren, at han straks tog ind paa Gardergaarden, men da Pengebeholdningen begyndte at svinde ind, maatte han snart nøjes med et Logi, »et Sted, hvorhen hans Uvidenhed med Verden havde ført ham«.

I »Levnedsbogen« (udgivet 1926 af Hans Brix), som er affattet, medens Andersen som 27-aarig var heftigt indtaget i Louise Collin, og som i Virkeligheden er et Frierbrev paa 80 beskrevne Blade, meddeler han, at det var hos en Enke Madam Thorgesen i Holmensgade, at han fik Logi, en Note i Collins Brevsamling »H. C. Andersen og det Collinske Hus« oplyser, at Stedet var Matr. Nr. 108 og anfører, at Værten var en Overstyrmand Henckel. I Generalmajor C. F. von Holtens Erindringer siges det ligefrem, at Beretningen om Hændelse

serne i »Mit Livs Eventyr« ikke stemmer overens med Virkeligheden: »Efter Slotskantor Krøyers Fremstilling kom Andersen ved Aftenens Frembrud til Lille Kongensgade og blev der tiltalt af et Fruentimmer, der spadserede op og ned ad Fortoget. Den store Drengs mærkelige Naivitet maa have tiltalt hende, thi hos hende boede Andersen de tre første Dage af sit Ophold i Hovedstaden.«

Det anførte Hus i Holmensgade er nuværende Nr. 8. Trappegelænderet i Forhuset er et seværdigt Kunstsmedearbejde fra Empiretiden, Husets Ejer har længe tiltænkt Bymuseet det som Gave. —

Der er imidlertid en lille Episode i Andersens første Københavnerdage, som her skal omtales nærmere. Den er af ham selv beskrevet saaledes: »Næste Morgen betalte jeg i Vertshuset min Regning og saae da, at hele min Formue nu kun bestod i een Rigsdaler; jeg maatte derfor see til enten straks at komme hjem igen med en Skipper eller i København at gaae i Lære hos en Haandværker; det Sidste fandt jeg at være det Klogeste . . .

En kjøbenhavnsk Madame, der som jeg havde reist som blind Passager med Posten til Kjøbenhavn, gav mig Husly og Mad, ja hun gik med mig hen at kjøbe en Adresseavis, og vi søgte der og fandt, at henne i Borgergaden boede en Snedker, der vilde tage en Dreng i Lære, og der gik jeg hen . . .

Allerede Klokken Seks næste Morgen kom jeg paa Verkstedet, der traf jeg flere Svende og Dreng; de førte et lystigt Sprog; Mesteren var endnu ikke oppe; deres Tale var noget letfærdig og jeg var jomfruelig bly, da de mærkede det blev jeg altsaa drillet, ja opad Dagen gik Drengenes Spas mig for vidt, saa at jeg fik stor Forskrækkelse, jeg brast i Graad og tog den Beslutning at opgive Haandværk og Værksted. Jeg gik

ned til Mesteren og sagde, at jeg kunde ikke taale den Tale og den Spøg, at jeg ikke havde Lyst til Haandværket og at jeg nu vilde sige ham Farvel og Tak; forundret hørte han paa mig, han trøstede og opmuntrede mig, det hjalp ikke, jeg var saa bevæget, saa betagen og skyndte mig afsted.«

I »Levnedsbogen« anføres flere Smaatræk, Snedkerens hjertensgode Karakter fremhæves stærkere, vi faar ogsaa hans Navn at vide, han hed Madsen.

Det kunde nu være interessant at vide Datoen for Hans Christians Snedker-Eksperiment, og hvor i Borgergade det fandt Sted. Man maatte altsaa prøve paa at finde Avertissementet i Adresseavisen. I Nummeret for Fredag den 17. September 1819 er det der. Under »Blandede Bekjendtgjørelser« læser man først, at Mini aabner sit nye Caffehuus paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Lille Kongensgade. Saa er der en Annonce om durable og smukke Ligkister, og knebet ind imellem en honét Kone, der ønsker sig et Barn i Pleje og et Mahognichatol med Opsats af skjønt Træ, som er til kjøbs i Farvergaden, finder man: »En velvoxen Dreng af honette Forældre, som har Lyst at lære Snedkerprofessionen, kan blive antaget naar han mælder sig i Borgergade Nr. 104, 1ste Sal.«

Saa gælder det at finde Husets nuværende Gadenummer, 104 er jo et Matrikelnummer, ifølge Struensees Forordning af 1771 skulde disse Numre være paamalet Husene synligt udvendig. Først i 1859 (paa Frederiksberg 1863) blev Gadenumrene indført. Det er imidlertid ikke vanskeligt at omsætte de ældre Numre til nye.

H. C. Andersens Læremester har boet i nuværende Nr. 34 i Borgergade. Det er et trefags Hus med Grundmur til Gade og Gaard og med Bindingsværk i Gavlene. Mester har jo haft sin Lejlighed paa første Sal og saa har Snedkerværkstedet vel været oppe paa Loftet.

MONUMENTET OVER ABILDGAARDS HUND

Det er nu halvandet Hundrede Aar siden, at Abildgaard ved Guldbergs Hjælp fik indrettet sig Beboelse og Malersal i Prinsens Palæ. Fra sit Ophold i Rom havde han bragt en Mængde skønne og mærkelige Sager med sig hjem, det blev saa altsammen opstillet og arrangeret saa det var en Fryd og Fornøjelse.

Men foruden slige stilfærdige Skatte havde Abildgaard fundet sig en levende Ledsager, en Puddelhund med ganske usædvanlige Aandsevner og han hed Jordano. Der er et Billede af ham foran i Bogen »Om Dyrene«, udgivet af Lauritz Smith i 1791, og der er ogsaa en fornøjelig Beretning som lyder saaledes:

»Hr. Professor og Justitsraad Abildgaard haver meddelt mig følgende meget merkelige Efterretning om en Hund, som haver fulgt med ham paa hans Reiser og endnu lever. Paa Hr. Professorens Rejse fra Bologne til Venedig som faldt til Søs op ad Po-Floden, skete det, at benævnte Hund om Natten var meget uroelig, pib og jamrede sig uden at Hr. Abildgaard kunde begribe, hvad der fattedes den. Da det blev Dag fortsatte den sin Klagen indtil den pludselig sprang over Bord og svømmede til Strandbredden, hvor den da gjorde det dens Renfærdighed forbød den at gjøre inden Borde, og satte derpaa ud i Strømmen for at komme ombord

igien. Men da Skibet arbejdede sig frem mod Strømmen og denne stedse satte Jordano tilbage, saa var det umueligt for ham at naae frem til Skibet og Herr Professoren saae intet Haab til at faae Hunden igien. Da nu Jordano forgieves havde forsøgt at arbejde sig frem mod Strømmen, vendte han ganske pludseligt om og søgte Landet igien. Der stod han lidet og betragtede Skibet og med eet sætter han i Løb frem ad Strandbredden, saa hans Herre tabte ham aldeles af Sigte. Imidlertid gik Skibet frem ad Floden den samme Vei som Hunden havde løbet paa Landet. Her fik man da Øie paa Hunden igien, som var et godt Stykke forud paa Strandbredden, hvorfra han atter gik til Søes og svømmede saaledes med Strømmen hen til Skibet, hvor han blev optaget.»

Hund og Herre har gensidig haft Grund til at beundre hinanden.

Abildgaard var en frygtløs og ligefrem Mand; en gang da Akademiets Præsæs, Arveprinsen, erklærede sig utilfreds med en Figur, efter at han havde faaet at vide, at den var af Michel Angelo, gav Abildgaard en Opsynsmand Ordre til at sætte den til Side og fremskaffe en anden: »om han kunde finde én, som var bedre«.

Jordano har fundet sig taalmodig i at »ligge Løve«, naar han skulde tegnes eller males, og glad og stolt er han fulgt med, naar Abildgaard tog i Skoven for at samle krumvokset Træ til svajede Stoleben. Det har sikkert været et udmærket Kammeratskab, og det har vist været lige svært for de to Venner, da de maatte skilles. Jordano døde først, og Abildgaard, som var blevet Professor med Embedsbolig paa Charlottenborg, begravede sin tro Ven i den botaniske Have bagved Palæet; og han satte et Monument paa Graven, en Marmorblok med et udhugget Timeglas og Indskriften:

HER GIEMMES LEVNINGEN
AF
JORDANO
ET MYNSTER PAA TROSKAB
HAN BLEV FØDT I ROM
I PII SEXTI REGIERINGS
ANDET AAR
HAN DØDE I KIØBENHAVN
I DET MÆRKEFIGE AAR
DA ET PUND SUKKER
KOSTEDE XLIII SKILLING

Monumentet stod lænet op imod Stammen af et mægtigt Piletræ ved Bredden af en lille Sø, saadan som man ser det paa et signeret Maleri i Københavns By-museum. Hvis man forsøger at stedfæste denne helt forsvundne Idyl i Forhold til den nuværende Bebyggelse paa Gammelholm, saa kommer Beliggenheden af Søen til at svare til Hjørnstedet Herluf Trollesgade Nr. 18 (Urtekræmmer Fritz Lebahns Hjørne).

Selve Stenstøtten er blevet bevaret ganske uskadt indtil vore Dage, den staar opstillet inde i Grønnegaarden ved Charlottenborgs Billedhuggerateliers.

De, som læser Indskriften, kan ikke undgaa at komme til at gruble over dens underlige Angivelse af Jordanos Fødsels- og Dødsaar. Det lader sig jo meget let oplyse, hvilket der var Pave Pius den Sjettes andet Regeringsaar, det er 1776. Men det har været meget vanskeligt at finde ud af, hvornaar Sukkeret kostede 43 Skilling Pundet, men nu er ogsaa det klaret, 1792 var det mærkelige Aar. Jordano blev altsaa gammel, han blev seksten Aar.

SKILTEKUNST OG REKLAMEKNEB

Der var noget af det rigtige i, at de ældre Butikker stadig lod een bestemt Ting være Centrum i Vinduets skiftende Udstillinger. Det kunde være en Figur eller en Vare-Opstilling. Efterhaanden ældedes den, blev umoderne, mærkelig, men des mere virkede den som Skilt og Kendemærke, den blev et stilfærdigt Brøl til alle Forbipasserende.

Vi gamle Københavnerne kan godt huske saadanne Firma-Mascotter, der hyggede og indgød Tillid. Det er Synd for Kulturhistorien og Skade for de mange gamle Forretninger, at de har skilt sig af med slige Klenodier.

Tænk en moderne Hatteforretning, i hvis Vindue en Hat fra 1875 stadig indtog Hæderspladsen. De nye vilde virke mere moderne sammen med den gamle, der blev mere og mere grinagtig.

For Hundrede Aar siden var Annoncer meget mere individuelt affattede end nu. Her er nogle Prøver i Flæng, taget ud af Datidens Aviser.

»En kiøn Hunmoppe, venlig og spøgefuld af sig, har siden den 13. i d. M. været borte fra sit Hjem. For Tilvejebringelsen eller Underretning om, hvor dette Dyr er blevet af, udloves en Ducør i Badstuestræde Nr. 119.«

»I Borgergade 170, 3die Sal t. v. anvises en Mand,

som fordriver Røg, saavel fra Værelser som Køkkener, hvis det ikke hjælper, saa bliver det lagt i samme Orden som før og koster intet.«

»En Præstekjole til en fuldkommen Mand, ikke vendt, er tilkjøbs.« — »En Mandsperson kan faa fælles Logi med Kakkelovn. Larslejstræde 167 i Rullekælderren.« — »En sort chinesisk Atlaskes Pels til et middelmaadigt Fruentimmer, næsten ny, er tilkjøbs i Krystalgaden 74.« — Eller: »Logis kan erholdes for tvende Haandværkssvende, hvor et varmt Rør gaar igennem, og en Hest kan modtages paa Foder i Springgaden Nr. 13.«

Tidskoloritten kommer frem i adskillige smaa Annoncer, ligemeget hvad det er for Ting, der omhandles; nogle Prøver:

»Da jeg har erfaret, at et slet Menneske har udspreedt et Rygte, at jeg ikke var ægteviet til min afdøde Mand, Sadelmagermester Beetz, og da jeg er kjendt af mange agtværdige Familier, saa maae jeg bekjendtgjøre: at jeg er ægteviet i Fredensborg Slotskirke. Og takker jeg de ædle ubekjendte Mennesker, som have gjort mig opmærksom paa saa slet en Handling. Marie Beetz, boende Vognmagergaden Nr. 85, anden Hjørnesal.« — »Et overordentligt stort Sviin, der neppe er seet i hele Europa, og er tillagt i Sjælland, hvis Størrelse er 2 Alen høj, 4 Alen og 6 Tommer lang, er at se i Jægersborg Dyrehauge paa Bakken, hvor Placaten er opsat.« — »Den vakkre og bekjendte Mand Jens Hansen, som raaber med Flintestene, hvis Fødselsdag det er idag, den 10de Marts, lykønskes herved og gid De opleve mange slige Dage, hvis De selv har Lyst dertil! H... x.« — »Parykmager H. A. Meyer med Familie lykønskes paa Deres sjællandske Reise.« — »Paa Hans Kongelige Majestæts høie Fødselsdag, den 28de Januar. Idag mit Ønske stiger til den Almægtigste, at Landets

Fader maa, med høikongelige Familie, henleve mange Aar i Sundhed, Fryd og Fred, til sølvgraat Haar bedækker Alderens sneehvide Isse! Gid Englene omsvæve med Roser og Laurbærkrandse, den Kongelige Borg! Sophie Petrine von Offenhausen.« — »Min Tante Anne Jensen forhenværende Livvaskerpige i Højsalig Dronning Juliane Marias Tjeneste er ved Døden afgaaet den 30. Marts i en Alder af 82 Aar.« — »Herved anmodes Monseur Wulff af den sande mosaiske Tro, og som skal være Underofficer ved det borgerlige Artillerie om at afhente sin paa sine Buxer beroende Assistance-Seddel i Hestemøllestræde 123 i Stuen.« — »Ifølge Hans Højhed Prins Christians Højmodighed for Danskes Stræbsomhed opvartes i Sorgenfri Skov med danske og hollandske Vafler, hvormed allerærbødigst anbefales. Sachariassen, kongelig privilegeret Vaffelbager.« —

Den beskedne smaaborgerlige Tid kommer især frem i Annoncer om tabte og bortkomne Sager, her er nogle Eksempler:

»Saavel til Advarsel, som ædelmodig Hjælp meldes, at en ny Hat kostet 7 Rbd. blev paa Bogauktionen i Klædeboderne Nr. 7 Aftenen den 5. d. M. bortstjaalet fra en trængende islandsk Student, boende paa Regensen 6te Gang Nr. 7.« — »Efterlysning. Et Surrogat for Haarmangel er tabt paa Gaden. Finderen af samme vil aflevere det i Gothersgaden Nr. 17. Bemældte Paryk er Ejeren saa meget kærere, da denne er en Foræring af en Ungdomsbekendt for mere end 50 Aar siden, hvorfor han ogsaa med Fornøjelse giver Finderen en Taknemmelighedsgave!« — »En lille Skjødehund af chinesisisk Race, skidenhvid, gulbrune Pletter med dito lange Øren er bortkommen. Da nu denne Husveninde er bekjendt for Munterhed, Ufortrødenhed, Fromhed og Troskab (sjældne Egenskaber hos et Hustyende) saa anmodes Finderen at aflevere dette kjære Dyr til

Iste Sal af Huset Nr. 7 i Gothersgaden.« — »En ulykkelig Tjenestepige har den 20de om Aftenen tabt 3 Par Krøller, et Par sorte og 2 Par brune, imellem Gothersgaden og Nybørs Nr. 67 i Kjælderen imod en Ducør.«

Af og til støder man paa smaa private Hjertesuk og Ønsker, de kan være udtrykt saaledes: »Kan man ikke paa Kongens Fødselsdag gjøre Haab om at faa en Maskerade paa Hoftheatret, da saa faa Fornøjelser have, og de ere meget uskyldige.« — »Mandagen den 20. Januar mødte mig i Farvergaden en Flok Hunde. Den ene bed mig lidt, de andre knurrede og lode som de vilde bide. Ejeren maa vide at dersom Hundene bliver trufne mer, blive de taget nøiere i Betragtning, da man nu veed hvem de tilhører.« —

»Eieren til den i Adresseavis Nr. 184 efterlyste Puddelhund med Navn Blaemand er med en Tævehund indløbet paa Bygningen Budolphi Kloster i St. Pederstrædet, imod den belovede Douceur og dette Avertissements Bekostning der afhentes hos Mursvend Knud Busk.« —

Annoncøren i følgende Tilfælde har nok faaet Rend af Folk, der i en Fart fik fremskaffet det ønskede. »Tre i Sejlgarn sammenbundne Nøgler bedes leverede paa Rosengaarden 130 i Stuen, hvor en Duceur loves.« —

Reklamen kan bruge alle Kneb. »Da min Søster Madame Kjær ved Døden er afgaaet, saa bekommes nu hos mig: kogte og raae Rullepølser og ferske Kjødpølser samt Bolledejg, i lille Kongensgade Nr. 64 i Stuen hos Madame Knudsen.« — »Den ædle Gøtz von Schwanenfliess, i Raab i Ungarn, gjør af Soelblomst-korn en Olie, der, efter Skomager-Oldermændenes Vidnesbyrd i Wien, er langt nyttigere for Læderet end Tran. Man har gjort Prøve dermed paa adskillige Sorter Læder, og befundet, at dette derved faaer en Sorthed og Blødhed, som ligner det Engelske. Corduan-

læder gøres ogsaa derved skikket til at taale vaadt, og bevares for at briste. Man kan og bruge denne Olie i Stedet for Smør til Mad, og til at brænde, og den har i Smag og Lugt Fortrin for al anden Olie. Et Stykke Læder, som man havde besmuurt med denne Olie og lukket inde under Forseigling, fandt man endnu efter meer end et Aars Forløb fuldkommen lige saa blødt, som om det nyelig var bestrøget dermed.« —

En høflig Mand forsøger i det følgende at udjævne en Misforstaaelse, en beklagelig Hændelse, og han gør det med disse sirlige Ord: »Den Person, som den 12te dennes mellem 7 og 8 gik forbi mit Huus. Jeg sad i Vin-duet i Tanker og spyttede ned paa Gaden, men sigtede ingen efter. Da nu formedelst Vanvare, maaskee ogsaa Blæsten havde Skyld i det, thi det ramte rigtig nok en Person, som gik forbi mit Hus, der aldrig har gjort mig noget. Meningen er: at han ikke maa fortryde paa det, men tage det op i den bedste Mening.« —

Det maa af disse Eksempler, valgte i Flæng, fremgaa, at der her er Stof til alvorlig Eftertanke. Her er et Omraade, som de sande Digtere endnu har forsømt at hente Inspiration fra. Uden Tvivl vil en god Annonce paa 10 Linjer ogsaa betale sig bedre end en daarlig 3-Binds Roman, og de nye Emner: Whisky, Cigarer, hollandsk Ost og Gulvtæpper, vil virke forfriskende ovenpaa den megen Lyrik om Maaneskin og Blomsterdug og andre urentable Genstande. Der skal store Evner til at skrive en god Reklame. Hin vindskibelige Spækhøker, som en kold Efteraarsdag i sit Vindu satte et Stykke Pap med Paaskriften: »Vejret er til en lille Flæskesteg, Frue!« han er Kunstner, født Kunstner. Men Kunsten kan ikke læres, man kan ikke læse sig den til.

En yderst fielden og uhørt Tildragelse

forestillet

i en

NYE VISE

om

de umenneskelige Graverkarle,

som nemlig ere blevne grebne i den umenneskelige Handling at have opgravet de Liig, som for nemlig paa Afsiftens-Kirkegaarden vare nedsatte.

Udgivet af

Joh. Ch. Brestrup,
Candidatus Theologiæ.

Kjøbenhavn 1804.

Trykt hos Matthias Seest.

NOTA.

Graverkarlene ved Assistens Kirkegaard ere nyelig (8. Januar 1804) blevne truffne i den uhørte Umenneskelighed at have opgravet adskillige Liig og solgt Liigkisterne til nogle Snedkere. Saaledes have de opgravet den unge Skoemager Søn, som paa saa sørgelig Maade endte sit Liv uden Vesterport. Nogle af Holmen skal have angivet en af Snedkerne, hvorved denne umenneskelige Handling er kommen for Dagen. Da de bleve grebne, fandt man hos den af dem et uforraadnet Liig af en gammel Kone, som de Dagen forhen havde begravet, samt adskillige Bræder af Kister, som vidner om, at de i flere Aar have drevet denne Umenneskelighed.

Mel.: Omspendt af Tvivl og mørke Tanker etc.:

Jeg traurig om blandt Grave vanker
Bestrøede med Bospum Løv,
Da ene standser mine Tanker
Ved Mennesket, ved Jordens Støv;
Jeg tænkte Himlen Døde under
Den Fred, de ej paa Jorden nød,
Men ak jeg saa, o hvilket Under
Man Dødes Grave sønderbrød.

Formastelige, frække Tanke!
Sligt havde ei i Oldtid Sted:
Ærbødighed da satte Skranke,
At værne om den Dødes Fred;
Da saae jeg hen mod aabne Grave
Og fandt!! mit Blod det iisnede:
Det Støv, hvorfor betalt de have
Uraadnet laae i frosset Sne.

Her laae dens Søn, hvis Moder-Hjerte
Modtog med Æmhed paa sit Skjød;
Som Fadervor ham stamme lærte,
Og ved hans Fremgang Glæde nød,
Her fandt man ham henslængt i Graven,
O Kristne gyse I derved;
Berøvet Kisten, og til Maven
Halv raadnet i sin Nøgenhed.

Da Taaren perled i mit Øje,
Jeg bad om Døde Skyggers Fred,
Til Løn for Jordens Slid og Møje
Jeg ønsker mig et Hvilested;
Hvor intet vindsygt gierrigt Hjerte
Forstyrre kan mit Legems Muld
Om Ormene mit Støv fortærte,
Da røved Tyven (og) mit Guld.

Hist pranger Rigdoms ødsle Stytte
Ved Siden af den Digtets Grav,
Som lærte glade os at nytte
Med Stræbsomhed hvad Gud han gav.
Her ligger en hvis Mindestene
De blide Roser freder om,
Hist stod en Grav, den stod allene
Kun Dyden var dens Helligdom.

Saa tænkte jeg, da paa en Gade
Jeg saae et ej forraadnet Lig
Jeg gyste ved dets Overflade,
Som Synet herved viste mig
O Gud, saa sukked jeg, kan tænkes
En stører Grad af Nedrighed,
End at de Dødes Ret skal krænkes
Hvis Efterslægt dem købte Fred.

Men nu mit glædedrukne Øje
Sig nærmer med erkjendtlig Tak
Til Godheds Gud udi det Høje,
At grebet blev det Satans Pak.
Selv Djævle, som i Helved gyse
Ved slig en Ting i Kjøbenhavn,
Af galdefroe Ondskab vilde fnyse,
»Forbandet« raabe de »hans Navn«.

SALTHOLM

En Times frisk Sejlads over Kongedybets vuggende Dønninger, saa lægger Baaden an ved »Barakkebroen« paa Saltholm.

Øen er en vidtstrakt, frodiggrøn Flade med blaa, glimtende Spejllys fra Pytter og vandfyldte Kalkgrave. Skrigende Fugle kredser i den høje Luft, og skræmte Harer flygter bort i Spring mellem lave Tuer. Hist og her ligger der store, tunge, vejrslidte Kampesten, man kan øjne dem som mørkgraa Pletter i det skarpgrønne Græs langt borte. I Jordsmonnet tegner sig indgrøftede Tomter af længst forfaldne Huse og Hytter, det er kun svage Spor og de hører en ubestemmelig Fortid til. Gangstierne over den grønne Ø er lysende Striber, hvide af Undergrundens Kalk, her og der ved de gamle Brud ligger vældige Skærvedynger og forvitret under Vejrligets Angreb. I det løse gullighvide Grus kan man opsamle emaljeblanke sorte og hvide Hajtænder og Skaller af Kridthavets forstenede Dyr, runde, buttede af Søpindsvin, dybt hvælvede af Østers, elegant svungne af Brachiopoder og yndefuldt snoede af Nautiler, en hel Verden ligger slumrende i en massiv Fællesgrav.

Som en Kæmpehøvl, tung af Sten og Grus, er Indlandsisen kommet skurende hen over Klippen. De vældige Blokke, der nu ligger spredt omkring paa den faste

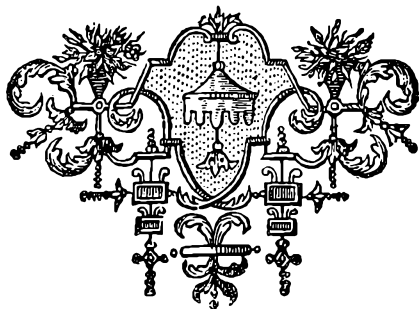
Undergrund, har Bræen slæbt med sig. Stenene blev liggende medens Sand og Ler blev skyllet bort af Smeltevandets rivende Floder, de ligger og fortæller om hvor muntert Naturen har tumlet sig, og hvor brat den kaade Leg er standset.

Paa Saltholm findes ikke som paa Sjælland det gule eller grønne Moræneler, men ovenover Kalken ligger der et Lag af graaligt Dynd, som indeholder en Mængde Skaller af Saltvandssnegle og Muslinger, det er Havbund fra en Sænkningstid, der faldt sammen med Stenalderperioden, der er derfor ingen Mulighed for Fund af Flintværktøj her paa Holmen.

Det er den nyttige Kalk, som allerførst har fristet Folk til daglig Færd paa Øen. Samtidig med at man er begyndt paa at brænde Tegl, har man her hentet Mørtelkalk til Byggebrug, hele det gamle København er muret op med Saltholmskalk. —

Omtrent midt i den nordre Del af Øen ses en Højning, som kaldes »Kirkegaarden«. Her ligger de begravne, som døde i Barakkerne ovre ved den østre Strand under Pesten 1711. Man har ikke kunnet grave Ligene ned, de er kun dækket af paakastet Jord, de enkelte Grave har engang været betegnede med store, grove Kalkstensblokke, men nu er det hele forstyrret, der kan dog vist iagttages en ti til tolv Gravlæggelser. I Kalkstenene finder man ingen Tegn eller Navne indrissede. Det er mærkværdigt, at der paa Højen ogsaa findes henslængt to ret omhyggeligt tildannede Granitkvadre, med nogle ubehjælpsomt mejslede Indskrifter stammende fra nyere Tid. I den ene Kvader er der hugget ligesom et Hjerte og herunder Navnet TERESIA TOP, samt Dødsdatoen 5. September 1807, paa den anden Kvader læses: Hær under hviler R. I. D. 21. August 1807, men Stenhuggeren har glemt Nullet i Aarsallet. — — —

Saltholm er en Sommer-Ø. — Ved Vinterstormenes Tid driver tunge, forrevne Skyer lavt hen over den øde, mørke Holm, som synker ned i det urolige Hav. Men i Statens Museum for Kunst lyser Th. Philipsens Salt-holms-Billeder stedse sommerligt skønne. Blanke Heste flokkes om Holiænderbrøndens ældegraa Træværk, graahvide Klodeskyer sejler i høj blaa Luft og spejler sig i Grønsværens Pytter og Vandløb. Frit og aabent favner Naturen sine glade Skabninger i Friskheden mellem Jord og Himmel.

HEXERI OG TROLDTØJ

København er efterhaanden blevet en stadig oplyst, evindelig støjende Storstad. Mørkets og Stilhedens hemmelighedsfulde Fantomer er skræmte flygtet bort for at finde Skjul i boligtomme Egenes tætte Jordskygge, alligevel faar Trang og Nysgerrighed dem til at snige sig ind paa ensomt levende Menneskers Omraade, og her kan de stundom overraskes i Nattens usikre Stjerne-lys eller de fængsles rædselsstirrende af en lille Lygtes milde, dæmpede Flamme. — Men i Tranlampernes Tid huserede Hekseri og alskens Troldtøj ugenert i København.

— — —

I den længst forsvundne Tid, den man kalder Mid- delalderen, laa en Kirke med sin Begravelsesplads, der hvor Frederiksberggade nu er. Med Skræk og Undren saa Stadens Borgere i maanelyse Nætter et sært Gespenst af en Gravso husere inde paa den gamle Kirke- gaard. Den lærde Præst i Hvidovre, Magister Hans Lauridsen, opregner i sin Sjælebog mange mærkelige Ting og fortæller ogsaa om »Sanct Clemens graa So, der Folk taler om i Kjøbenhavn«. Det gryntende Uhyre maatte imidlertid snart efter fortrække, da Kirkegaar- den blev sløjfet og bebygget.

— — —

I en Foliant, som i Aarhundreder har været Raadstuen Ejendom, er der nedskrevet en hel Mængde Oplysninger om Christianshavn og hvad der har tildraget sig i denne Bydel. Med et Forstørrelsesglas kan man stave sig igennem den tætskrevne Bog og finde følgende Historie: »Aar 1670 udi April Maaned har Satan indstillet sig udi et ugudeligt Kro-Selskab, hvor han med dennem har spillet Kort; og at det var Satan er omsider befunden, der han hasteligen forsvandt og blev borte.«

— — —

Det gode gamle København, der hyggede sig i Læ af grønne Volde, vidste nok hvorfor det stolte Værn om Staden havde kunnet trodse Fjendestorm og onde Tider, thi »da man engang for mange Hundrede siden satte Vold om Kjøbenhavn sank den uden Ophør, og det var fast ikke muligt at faa den til at staa fast. Da toge de et lidet, uskyldigt Pigebarn, satte hende paa en Stol ved et Bord og gave hende Legetøj og Mundgodt. Og medens hun sad der og gjorde sig til Gode, opbyggede tolv Murere en Hvælving over hende, og da den var fuldført kaster de under Musik og klingende Spil Volden derover. Derfor skal den være uryggelig.«

— — —

En gammel Københavner kunde ydermere betro sin Nabo at: »Der er en Bastion i Volden ved Nørreport, som skal have den Egenskab, at ingen Skildvagt kan staa der om Natten, uden at blive kastet ned af Volden. Derfor staa der ingen Skildvagt om Natten.« Efter denne Historie kunde det hændes, at Rullekonen i Kælderen blandede sig i og hviskende oplyste at: »Paa Hjørnet af Sanct Annæ Plads og Amaliegade uden for forrige Landgrevens Palæ, der skal man undertiden se en gloende Skildvagt.« En anden Nabo, som saa helt opskræmt ud, vidste ogsaa noget, og med svigtende

Stemme stammede han: »De siger, at den gamle Grev Schimmelmann, som byggede Palæet i Bredgade, han skal have været saadan en slem Mand, og derfor kjører han endnu om Natten fra Palæet tvers over Amaliegade og igennem Almindelig Hospital. Han har baade Kusk og Tjener paa sin Vogn, men de er begge to gloende. Folk, som har ligget paa Hospitalet, har hørt Vognen rulle og ligesom standse paa den anden Siden nede ved Stranden, og de fortæller, at en Gangkone, som engang havde stillet sig hen for at passe paa og se Synet, naar det kom, hun faldt død om med det samme.« Nu var det Rullekonens Tur til at fortsætte: »Vægteren i Grønnegade, som hedder Vest, han har tit set en død Kones Genfærd komme om Natten og gaa igennem en lukket Gadedør op at besøge sine Børn. Engang sad han just der paa Trappen, da hun kom, og han troede da ikke det gjordes nødigt at han skulde rejse sig op for hende, men saa gav hun ham, idet hun gik ham forbi, saadan en under Øret, saa han ikke kunde raabe en hel Maaned derefter.« Skomageren, som havde staaet og trippet for at komme til med sin Historie, greb nu Lejligheden: »I Brændevinsbrænder Brøndums Gaard er det nok heller ikke rigtigt fat. Man ser undertiden om Natten et Lys bevæge sig tvers over Gaarden en Mands Højde fra Jorden, indtil det bliver borte inde paa Maltloftet. Man siger ogsaa, at da engang en Jomfru der af Huset kom ned i Mælkekælderen, saa hun der en langvejs Bonde, altsaa saadan en Bonde, der boer langt ude paa Landet, og som endnu gaar saa gammeldags klædt, han havde Kofte paa og langt Haar, og stod henne i den anden Ende af Kjælderen med Hænderne i Lommerne og grinede saa polisk. Og med eet, saa sank han lige ned i Jorden. Siden den Tid turde Jomfruen aldrig komme ned i den Kælder.« Selskabet listede nu ned i Rullekælderen og drøftede videre.

Paa Hjørnet af Gaasegade og Farvergade stod der før i Tiden et lille lavt og brøstfældigt Hus, som var det eneste, der blev tilbage da Ildsluerne fortærede alle Huse i de omliggende Gader og Stræder. Dette skete efter hvad man fortæller, ved et Jertegn. »Thi da Ilden nærmede sig, tog Ejeren, som var en saare redelig Handelsmand, sin Vægt og sin Alen, gik dermed ud paa Gaden og bad til Himlen, at Luerne maatte fortære alt hans Gods, saafremt han nogensinde havde handlet uredeligt mod sin Næste, men at da ogsaa Gud vilde skaane det, saafremt han befandtes at være en ærlig Mand. Da vege Luerne bort fra Huset, og det blev staaende uskadt.« Hvis Historien er sandfærdig er det jo et helt lille Mirakel, som dengang skete i Gaasegade, men skulde det være Opdigt, saa er her en anden Historie, som ikke lyder slet saa usandsynligt: »Det var engang, at Fanden og Blæsten de var gaaet sammen ud at spadserere, og saa gik de ned ad Nørregade. Da de kom til Frueplads, saa sagde Fanden til Blæsten: »Aa, vent lidt paa mig her udenfor, jeg skal blot et Ærinde her ind paa Hjørnet i Bispegaarden.« Og saa gik Fanden ind i Bispegaarden, mens Blæsten blev uden. Men alt hvad Blæsten ventede, saa kom Fanden ikke ud igen. Nogle mener, at han blev i Bispegaarden, men andre mener, at han kanske er listet en anden Vej ud, opad Studiestræde. Men saa meget er vist, at Blæsten venter endnu trolig paa ham, og er derfor altid at træffe paa Frueplads.«

ET PAVEKRANIUM I KØBENHAVN

Da Tyskeren Johannes Bugenhagen for omtrent 400 Aar siden var i Danmark, for at omordne Kirkeforholdene, tog han paa et Visitatsbesøg til Roskilde Domkirke. Her blev den ivrige Reformator i høj Grad opvirket ved Synet af en mere end legemstør Figur, som skulde forestille Domkirkens Skytspatron, den hellige Martyr Pave Lucius, Kunstværket var rigt stafferet med Farver og Forgyltning og smykket med straalende Ædelstene. Bugenhagen blev især forarget over den tredobbelte Krone, som Pavebilledet bar: »da dog Danmarks fromme Konge og Dronning lod sig nøje med en enkelt Krone,« og han gav Ordre til at sønderslaa det skrækkelige Afgudsbillede, han haanede ovenikøbet de sølle Kanniker, som maatte finde sig i, at deres kostbare Kirkeprydelse blev ødelagt. Siden fortalte han Kongen om Begivenheden og føjede raskt og muntert til, at man kunde jo give Kannikerne Brændebunken i Erstatning.

Hvis Bugenhagen havde set sig rigtigt om i Domkirken, var der sikkert gaaet mange flere Sanct Lucius-Billeder i Løbet, der var nemlig ikke saa faa af dem, adskillige er først forsvundet for 100 Aar siden, og endnu er der nogle bevaret i Kirken. Det mest bekendte er Maleriet udvendig paa Oluf Mortensens Vaa-

benhus, her troner Paven i sit ypperste Skrud med Korsstav og Evangeliebog. Paa Kannikestolens Endegavl ser man et udskaaret Relief, som ogsaa forestiller Sanct Lucius og i Kirkens Museum findes der en lille fritstaaende Figur af ham. Paa Murpillen ved Døbefonten staar han afmalet med Patriarkstav i sin venstre Haand og løfter den højre til Velsignelse.

Domkapitlets ældste Signet, som er skaaret ud af Hvalros Tand, er bevaret i Nationalmuseet. Signetet er uhyre gammelt, og det har en Indskrift, som siger, at Midtfiguren skal være Pave Lucius, det er dog ikke en Pave man ser, men en kronraget Gejstlig med Bog og Martyrpalme. Arkitekturen udenom skal sikkert tydes som en Gengivelse af Domkirkens ældgamle Vestfacade.

I fordums Tider har der været brogede Ruder i Kirkens mange Vindver, en farvestraalende Række af Hellige og Salige, der har lyst som himmelske Aabenbaringer, og Martyr-Paven var ogsaa med blandt disse forklarede Skikkelser.

Mellem Korets to østlige Piller har der engang staaet en Altertavle, paa hvis malede Fløje Sanct Lucii Historie var at se, og underneden Billederne stod Forklaringen skrevet: Sanct Lucii Paves og Martyrs Halshugelse og hans Hoveds Bortførelse 1151.

Hvorledes det gik til, at Sanct Lucius kom til at betyde saa meget for Roskilde Domkirke, kan man læse om i en gammel Krønike: »I Isefjorden, som gaar op til bemeldte Roeskilde, skal i fordums Tid have opholdt sig en ond Aand eller Søe-Djével, som ofte gjorde Skibsfolkene stor Skade. Munkene forsøgede nok ved deres Besværgelser og Vievand at ville fordrive ham, men forgjæves saa som Djævelen selv bekjendte, at ingen Relikvier eller Helligdomme kunde forjage ham, uden den halshugne Paves og Martyrs Lucii Hoved.

Hvad var da vel herved at gjøre? Den taabelige Djevel havde som Samson forraadt sin egen Svaghed, man sendte derfor Bud til Rom og var saa lykkelig at bekomme Sanct Lucii Hoved. Da man nu kom med det paa et Skib herind i Fjorden og Trolden eller Djevelen, hvad han skulde være, efter Sædvane begyndte at angribe Skibet, viiste een som sad paa Fordækket ham Hovedet, hvorved den arme Djevel maatte flye over Hals og Hoved, og kom her aldrig mere siden, som Folk siger. Derpaa blev bemeldte Hoved med største Pragt ført op til Domkirken.«

Hele Middelalderen igennem har det undergørende Kranium været indsat i et kostbart Sølvgemme, der havde Form som en Pavebuste, det var en Helligdom, der blev opbevaret og udstillet paa Domkirkens Højalter.

Men da fremmede Tanker brød ind i det religiøse Liv, blev Kirkernes Udsmykning pludselig vurderet efter deres Pengeværdi, og saa forsvandt den værdifulde Kapsel, den er vel gaaet lige i Møntens Smeltedigel. Kraniet bevarede man som en Kuriositet, det blev langt senere overladt Oldnordisk Museum sammen med en ældgammel Silkekalot eller Mitra, i hvis Vævemønster Hjorte og Dyr med buskede Haler staar modvendt mellem symmetrisk slyngede Bladranker.

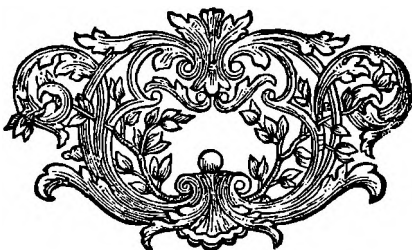
For faa Aar siden blev Kraniet som et Depositum overladt til den katolske Kirke i Bredgade. Her er Hovedskallen nu igen blevet nedlagt i et Sølvskrin, dannet som en Pavebuste, der er opstillet ved Korvæggen saa Menigheden kan se det.

Pave Lucius, der var den første af dette Navn, afløste Cornelius og regerede fra 253 til 254. Han skal være født Romer, og ligesom sin Forgænger blev han jaget i Landflygtighed af Kejser Gallus, men under Valerian fik han igen Lov til at vende tilbage til sin

Hjord. I sin Landsforvisning modtog Lucius et Brev fra Cyprianus, og det begynder saaledes: »Kære Broder, for kun kort Tid siden sendte vi dig vor Lykønskning, da Gud idet han ophøjede dig til at styre sin Kirke, tildelte dig en dobbelt Ære, nemlig som Biskop og Biskop. Nu igen lykønsker vi dig, dine Fæller og hele din Menighed. Herren har ført dig tilbage med Ære til dine Egne, saa at Flokken igen kan modtage sin Hyrde, Skibet faa Lods og Folket en Leder.«

Efter Traditionen blev Lucius henrettet med Sværd og hans Dødsdag blev sat til den 5. Marts. Liget blev nedlagt i den pavelige Hvælving i Sanct Callistus-Katakomberne. Da Arkæologen de Rossi aabnede Gravhvælvingen i vore Dage, fandt han et Brudstykke af den originale Indskrifttavle, der var affattet paa Græsk. —

Hvorvidt Relikvien er ægte, faar staa hen i det uvisse. I hvert Fald er det den samme uforgængelige Menneske-Rest, som Middelalderen igennem blev anset og æret som et helligt Klenodie, der nu har faaet en saa fornem Plads efter den lange Rejse fra Rom over Roskilde til København. Ligesom i de længst henrundne Aarhundreder ligger det brune Dødningehoved nu igen i et Gemme, hvis blanke Sølv funkler i viede Kerters Skær og siøres af bølgende Røgelseskyer.

GULDMAGERENS VARTEGN

Det er mærkelige Ting, der kan gemme sig i mørke Kroge paa gamle Lofter, det hænder, at man ved et Tilfælde faar fat i dem og maaske gør stor Stads af dem. Saadan gik det med en Sandstens-Figur i Ejendommen, Nyhavn Nr. 59. Det var Husværten selv, Hotelejer Oscar Nilsson, som fik det underlige Kunstværk halet frem i Lyset, det havde i mindst et halvt Aarhundrede ligget uønsket hen oppe paa Loftet.

Herr Nilsson ejer ogsaa et gammelt, blegt Fotografi, der viser, at Hotel »Dania« oprindeligt var to Huse, som senere har faaet en fælles Facade. Det ene af de to Nabohuse havde en høj, halvrund Gavltop, der øverst oppe var kronet af en Figur, det er netop den, der ved en heldig Skæbne endnu er bevaret, omend i søndret Tilstand. Naar man lægger alle Brudstykkerne i Orden, viser det sig, at Figuren er lige en Meter høj, den skal forestille Kristus, som i venstre Haand bærer Jordkuglen og med den løftede højre velsigner Alverden. Man kan se af Billedhuggerarbejdets Stil og Udførelse, at det maa være gjort engang i Slutningen af 1600-Tallet, og det stemmer godt med Formen i den Gavl, der har baaret det. Huset, som helt mistede sin Karakter ved Ombygningen i forrige Aarhundrede, var det første, som blev rejst paa dette Sted. Naar man ser

efter, hvem det var som byggede paa Grunden, saa dukker der en mærkelig Mand frem af Papirerne og Protokollerne, det var en højst ejendommelig Personlighed, som havde smykket og udmærket sit Hus i Nyhavn med Billedet af Verdens Frelser. Det var Assessor Henrik Ehm, der 1689 fik Frihed for Grundens Opfyldning og Bebyggelse. Samme Henrik Ehm var i Forvejen stor Grundejer i København, den pyntelige Assessor-Titel fik han erhvervet sig i 1682, oprindelig var han nemlig Kobbersmed, en Slags Hof-Kobbersmed og ved sin Syslen med dette sit Haandværks Kemi, var han kommet ind paa luftige og vidtløftige Spekulationer vedrørende Metallernes Natur og hemmelighedsfulde Forvandlinger. Efterhaanden lagde han sig Optræden og Væsen til, saa en og anden i de Tider lod sig imponere af ham. Saadan var der en Doctor medicinæ C. W. Hacqvart, der med Glæde lovede at betale Ehm 600 Rigsdaler for at faa et fuldstændigt Kursus i Guldmageri. Da Lægen opmærksomt havde fulgt Kobbersmedens Forelæsninger, og skulde til at øve Kunsten paa egen Haand, blev Resultatet saa nedslaaende, at han ikke vilde ud med Pengene. Ehm som ustandseligt var optaget baade af kemiske og juridiske Processer, anlagde Sag mod Lægen, men tabte fordi han ikke til Gavns, som han havde forpligtet sig til, fik lært sin Elev den interessante Kunst at forvandle Sølv til Guld.

Den fornøjelige Skandale fik sat Sindene i stærk Bevægelse her i Hovedstaden, men da den vindskibelige Guldmager og hans naive Lærling var glemt igen, fik man dem at se paa Holbergs Scene. Den store Satisfiker havde her fundet et Stof, der kunde gøres en Komedie af. »Det arabiske Pulver« vil altid være en rettidig Revselse af Lettro og Overtro. — — —

Den tunge Stenmand, der nu ligger i Stumper paa Herr Oscar Nilssons Stuegulv, den har altsaa engang

været en Berømmelse i Staden, den var Henrik Ehms agtværdige Bomærke og priselige Tegn, et magisk Remedie, en hellig Pynt højt til Vejrs paa Laboratoriets svungne Gavl. Bygherren har haft sin egen Mening med den, men naar den i repareret Tilstand engang bliver stillet op i Hotel »Dania«s hyggelige Gaard, saa vil den i kommende Tider staa der som et lidet Monument over den fromme og fiffige Mand Kobbersmed, Guldmager og Assessor i Commercecollegiet Henrik Ehm.

DE DØDES BY

Naar der graves Byggegrunde, eller brydes Gader op overraskes Arbejderne ofte ved at støde paa Ligkister og Benrade paa Steder, hvor det ikke var ventet. Det er mærkeligt saa mange Begravelsespladser, der har været i det gamle København. Paa vore moderne Kirkegaarde kan man se, hvor snart de nye Grave forsvømmes, falder hen og bliver ganske glemte, kun en Nummerpæl betegner saa det lille Jordstykke, som for kun et Slægtled siden blev plejet med den ømmeste Omhu. Det er derfor ikke saa underligt, at blot et Hundred Aar har kunnet slette alle Mærker ud, og at Mennesker med Tryghed har indrettet sig Boliger og hygget sig paa Arealer, som de gysende vilde have undgaaet, hvis de havde vidst, hvad Jorden gemte.

Imidlertid, Nutidens merkantile Rastløshed lader sig ikke skræmme bort fra Dødningejord, ingen Betæneligheder standser Gravemaskinen, eller Arbejds holdet fra Udnyttelsen af de dyre Kvadratmeter, selv om de udgravede Gruber aabenbarer et Dommedags Syn af Kister og Lig.

Paa det skematiske Kort over Hovedstaden er der angivet Punkter med Numre, hvor der er, eller har været Begravelsessteder. 1. angiver den længst nedlagte og forsvundne, ældgamle Sanct Clemens Kirke

med Kirkegaard. Størsteparten af Gravfeltet er blevet udgravet for den nye Bebyggelse i Frederiksberggade nærmest Raadhuspladsen. 2. Vor Frue Kirke med omgivende Kirkegaard. Hele Terrænet omkring Kirken er gammel Begravelsesjord, ved Kloakarbejder paa Frueplads og i Dyrkøb bringes hyppigt Menneskeknogler for Dagen. 3. Sanct Petri Kirke med Kapel og Urtegaard. I velpasset Forsømthed ligger Kirkens Omgivelser hen, men virker smukke og stemningsfulde. Et Stykke af den gamle Kirkegaard ud mod Larslejstræde er først bebygget i vore Dage. 4. Helligaandskirken med Kapel og Kirkegaard. Overalt i det beplantede Terræn ligger Kiste ved Kiste, medens forvitrede Epitafier nævner Navne paa Døde, hvis Gravsteder ikke mere kan bestemmes. 5. Sanct Nicolai Kirketomt, som blev grundigt udgravet dengang Biblioteksbygningen opførtes. Man fandt en Mængde Kister med Indskriftsplaader af Messing eller Tin med Navne paa de sidst begravede, førend Ildebranden i 1795 ødelagde Kirken. Ved to dybtliggende Skeletter laa Pilgrimstegn, som fortæller, at tvende fromme Mænd fra Middelalderen var lagt til Hvile her, efter Livets trættende Vandring. Ogsaa en muret Grav kom for Dagen, den laa helt nede i Leret midt under Gulvet i Østenden af den ældste Kirkebygning. I Graven laa Skelettet af en kraftig bygget Mand, men hvem han var kan ingen mere vide. Maaske bliver hans Navn nævnet, naar Hovedstadens Historie bliver drøftet. — Man ved ikke.

Før Kirkeomvæltningen for 400 Aar siden var der her i København adskillige Kirker og gejstlige Stiftelser, som nu er helt forsvundne, eller i det højeste mindet i gammeldags Gadenavne. Hvert især af disse Samfund maa have haft en Kirkegaard paa deres egne Ene marker, men det er Fremtiden forbeholdt at oplyse disse Forhold nøjere.

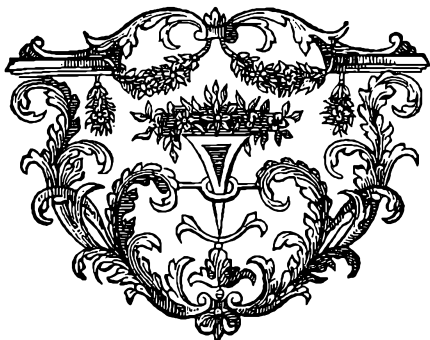
6. Franciskaner- eller Graabrødrekloster. 7. Sanct Clara Kloster. 8. Karmelitterklostret. 9 Sanct Gertruds Klosterhospital. 10. Sanct Annæ Hospital og Kapel. — Sanct Jørgens Hospital og Kapel laa isoleret fra Staden hinsides Søen.

Ved alle Københavns ældre Kirker var der jo Begravelser baade inde i Bygningen under Gulvet og i Jorden udenfor. Helt forsvundet er 11. Kirken udenfor Nørreport og 12. Sanct Annæ Rotunda. Tilbage staar endnu 13. Trinitatis, 14. Garnisons, 15. Holmens, og 16. Reformert Kirke samt 17. og 18. de tvende Kirker paa Christianshavn.

Der kom Tider, da Begravelsespladserne omkring Kirkerne ikke mere kunde rumme alle de Døde, og man maatte saa oprette Anneksjorder borte fra Kirkerne. Skibskirkegaarden og Garnisonskirkegaarden blev anlagt paa ubebyggede Fælledarealer. Helt anderledes med de smaa Assistenskirkegaarde fra Pestens Tid i 1711. De blev indrettede midt i tæt befolkede Kvarterer inde i den gamle By, gemte sig bag Karreernes Huse, saa at Ligbærerne og Følget maatte klemme sig gennem Porte og Smøger for at komme ind til Graven. Der var fem saadanne Smaafolkskirkegaarde. 19. Landgrevens med Indgang fra Nr. 14 i Borgergade. 20. Linden med Indgang fra Fiolstræde Nr. 34. 7. svarende i Beliggenhed til Sanct Clara Klosters Kirkegaard og endelig 22. der laa bag Walkendorffs Collegium. Alle er de paatruffet ved Jordarbejder i vore Dage, alligevel gemmer der sig vel nok hist og her under Gaardenes Stenbro et Stykke Jord med sammenfaldne Kister med navnløse Døde, hvis Gravfred altsaa endnu ikke er blevet forstyrret. 23. er Vartov Hospitals og Vajsenhusets Kirkegaard. 24. Holmens Kirkes ældste Begravelsesplads, hvor nu det Kongelige Teater ligger. 25. en Begravelsesplads i Nyboder. 26. en Fattigkirkegaard

benyttet langt op i Tiden og 27. tre forskellige Begravelsespladser i Sanct Annægade paa Christianshavn.

Efterhaanden vil flere og flere af disse gamle Gravsteder inde i Byen blive sløjfede. De levende vil stadig skubbe de Døde tilside. Vore nuværende store Kirkegaarde vil engang i Fremtiden ogsaa møde deres Skæbne. Der kommer et Øjeblik, da en Gravemaskines Kæmpeskovl sætter Staaltænderne i vor egen formuldede Kiste og slænger den bort med et eneste Kast.

MEDICINSK-HISTORISK MUSEUM

I Moskva, Paris, Prag, Berlin, Amsterdam og flere andre Steder findes der store Museer, hvis Opgave det er at illustrere Lægekunstens Historie gennem alle Tider og hos alle Folkeslag. Nu er København kommet med i Rækken, og det skyldes nogle ganske faa Mænd, som med utrættelig Iver har taget sig paa at indsamle og ordne alt hvad der kunde egne sig til Formaalet, baade Genstande, Bøger og Billeder. Museet her i København er installeret i en Bygning bag ved Kirurgisk Akademi i Bredgade. Det er dog ikke tilgængeligt for Almenheden, men foreløbigt forbeholdt Studerende og særligt interesserede, det er jo nemlig ikke altsammen egnet til offentlig Beskuelse, endsige Beskrivelse og Afbildning. Som nu Afdelingen med Genstande, der er hentet sammen fra Danmarks ældste Daarekister og Sindssygeanstalter. Man kommer til at tænke paa et Kriminalmuseum eller et Torturkammer, naar man staar her imellem Arrangementer af Celledøre, Tvangssenge, Tvangsstole, Spændetrøjer og svære Læderremme. Det var vist ganske sindssygt som de stakkels Patienter blev behandlet før i Tiden, det er gyselige Remedier, der har været benyttet.

I en af Museumssalene er der placeret nogle store Montrer med Ting, som har med Overtro og Folke-

medicin at gøre. Her maa man studse over at møde ganske ensartede Forestillinger hos vidt forskellige Nationer og Menneskeracer. Der er aabenbart noget dybt begrundet i den tillidsfulde Tro paa Naturens Lægedomskræfter, det har bare været vanskeligt for Menneskene at finde de rette Substanser, men naar det lykkedes havde man dermed Midler til at stille alle Lidelser og alle Smerter. Rasende Pest og hærgende Farsot lod sig besværges med Messingkors, hvori de helligste Navne og Billeder var indgravet. Selv den mest infame Tandpine kunde standses, hvis man skaffede sig en Vildsvine eller Rævetand og bar den hos sig. Et Pindsvinehoved i Sølvfatning skulde kunne standse Haaraffald, Bjørne og Ørnekløer var virksomme mod rivende ondt i Bryst og Ryg. Stykker af Hjorteklove klippede i Hjerteform helbredte Epilepsi. Et Sneglehus af en særlig sjælden Art baaret i en Snor om Livet bevirkede, at Sting i Siden gik væk.

I en af Montrene ligger det vidunderlige Voltakors, det som kun kostede nogle faa Kroner, men sikrede sin Bærer Held og Helsen, Lykke og Tilfredshed, et langt Liv og en salig Død, blot han ganske nøje fulgte Brugsanvisningen.

Museet besidder ogsaa en Samling gamle Mikroskoper. De er maaske knap saa brugelige, som de er broget og pynteligt udstyret, men de er jo de første smaa Kikkhuller ind i en Verden, som de »Gamle« vel nok anede, men aldrig fik at se.

Af medicinske og kirurgiske Instrumenter findes der en Mængde udstillede, man kan faa hele sin graadige Nysgerrighed tilfredsstillet og blive sat nøje ind i Konstruktionen og Brugen af alle de forskellige Tænger og Vridbor, som Tandlægerne benytter til at rasle med paa Glaspladen. Man kan studere den kunstfærdige, forniklede Mekanik i Knivene, Savene, Krogene og Saksene,

som bruges ved Operationer og Amputationer eller til at hente modvillige Børn frem i Verden med.

Som Samlingens Klenodier forevises nogle personlige Erindringer om den medicinske Videnskabs store Navne. Her vil de ypperste Lægers Brillen og Cykleklemmer, efterhaanden som Ejerne kasserer dem, blive lagt til Hvile paa Fløjl og langt ud i kommende Tider kunne beskues med Forundring og Andagt.

Hospitalsvæsenet har ogsaa fyldt sine særligt Rum i Museet med Inventar og Smaating, hvoraf det aller- meste har været brugt i det nedlagte Frederiks Hospital. Det, som her er samlet og dekorativt arrangeret, har nok hver for sig et Navn, som lyder velklingende paa Latin og som bruges mellem Fagfolk, men som ikke vilde være til at nævne i jævnt Lægmandssprog. Tingene selv ser ogsaa helt forbløffede ud, de har maaske haft de mest nedrige Bestillinger, men er saa paa engang blevet pudsede og blankede og er nu kun til for Studier og lærde Sysler. Tintøjet er det, som har sværest ved at skjule sit tarvelige Væsen, det er stadig saa ublufærdigt ligefremt. Kobberet kan rødme lidt i Smug, men Messingtøjet derimod, det straalere i Tilfredshed og Glæde over al den Ære og Agtelse, der vises det.

Sager af Fajance, Porcellæn og Glas bestemt til hvadsomhelst har det jo saadan, at de i Løbet af hundrede Aar forfremmes og faar Rang med Vaser og Pokaler.

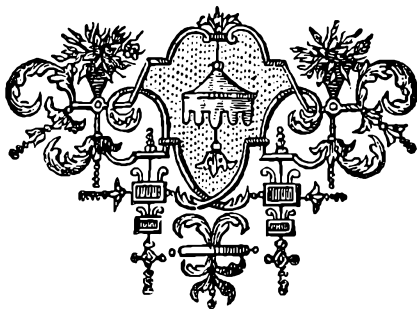
Apotekervæsenets Barndom er anskueliggjort med et Laboratorium, som meget passende er indrettet i et Kælderrum. I det skumrende Lys skimter man mærkelige Maskiner, Ovne, Kogeindretninger, Urtepressere og Mortere. Fra mørke Hylde og sorte Kroe kommer mystisk grønne Glimt fra Kolber og Retorter.

I en stor Sal i Museumsbygningen er der opstillet et komplet Apoteksinventar. Her er Drogekasser, Medi-

cinkrucker og Giftflasker sirligt ordnet paa Reoler, som er dekorerede af ingen ringere end Abildgaard.

Man kan ikke lade være med at læse de underlige Navne paa Albarelloernes Forside og forsøge paa at tyde dem saa godt, man kan. Her er Navne, som er kendte fra den danske Flora og Navne paa Vækster og Frø, som hører fjerne, tropiske Egne til. Her er Enshjørningtand og Slangesten, Bezoar og Theriak møjsommeligt indsamlede i Eventyrets Rige, og her er Tyvefingre og Menneskefedt, pulveriserede Kranier og hængte Mænds Tunger, Ran og Bytte, som frygtløse Folk har hentet paa natlige Tugter hinsides al Forstand.

Videnskab og Vanvid staar Side om Side paa Hylserne i det gamle Apotek, man skulde have bedre Forstand end Alverdens kloge Koner for at kunne skelne og sortere.

GENFUNDNE GRUNDSTEN

Fra ældgammel Tid har det været Skik at nedlægge en Offergave under Nybygningers Grundvold.

Ved Sløjfningen af det gamle, danske Hvilehus i Tranquebar fandtes et Skelet af en 18-aarig ung Mand, som var blevet ofret ved Husets Opførelse for at give Lykke til dem, der skulde bo i det. Dette Eksempel er jo hentet meget langvejs fra, men ogsaa her hjemme har man vel slagtet Mennesker i samme Hensigt i ældgamle Dage. Senere hen maatte Forsynet lade sig nøje med at modtage Husdyr som Byggeoffer, og efterhaanden glemtes den egentlige Hensigt aldeles, saa de første Sten blev lagt under Opramsning af magiske Formler, mumlet uden Tanke, blot som gammel Skik, en tilvant Gestus, en liden Høflighed mod noget, man intet vidste om.

Højere op i Tiden er man saa igen faldet i Tanker, naar en Bygning skulde rejses, maaske paa Tomten af en ældre. Tilbageblik og Fremsyn, Minder og Haab gav Ideen til at lægge Besked og Hilsen til dem, der engang ud i Fremtiden skulde begynde noget nyt paa det samme Sted. Man lagde saa Indskrifter, Medailler og Mønter omhyggeligt emballerede ned i Grunden, og hver Gang sligt et Fortidsdokument kommer for Dagen, tager man taknemmeligt og ærbødigt imod det.

Ved Nedbrydning 1886 af Murværk i Kunstakademiets Bygning, Charlottenborg, fandtes tre Sølv- og en Kobbermedaille, præget for hans høje Excellence, Ulrik Frederik Gyldenløve, 1672, der var tre forskellige Stempler repræsenterede, Gyldenløves Brystbillede, hans Vaaben og det projekterede Palæ. To Sølvksemplarer opbevares i Akademiets Bibliotek.

I Bymuseet opbevares en smukt graveret Kobberplade, som kom for Dagen, dengang man i 1902 nedbrød det gamle Almindelig Hospital i Amaliegade. Pladen bærer en lang latinsk Indskrift, som fortæller om Bygningens Øjemed og om dens Stiftere. Den er af Direktionen for Fattigvæsenet blevet nedlagt i Grundstenen i Christian den Syvendes første Regeeringsaar, den 24. Juli 1766.

Hvor nu Klostergaarden med tilhørende Buegange er indrettet mellem Amagertorv og Læderstræde, laa den af Silkekræmmer Albrecht Petersen i Aaret 1758 oprettede milde Stiftelse for ældre Jomfruer af Sanct Petri Menighed. Bygningen var opført efter Tegning af Harsdorff, og dens Grundsten var blevet lagt den 25. April 1768. Den smukt graverede Indskriftsplade kom for Dagen under Ombygningen 1918—22, men blev af Arkitekt Helweg-Møller igen nedlagt i sit Gemme, efter at der var taget en Kopi af den.

Da Frihedsstøtten maatte nedtages af Hensyn til Jernbaneanlægene under Vesterbrogade, ventede man, at dens Grundsten, som højtideligt var blevet nedlagt af Kronprins Frederik, senere Frederik den Sjette, vilde findes tæt under Gadens Niveau. Det viste sig imidlertid, at Forholdet var et ganske andet, først da man havde arbejdet sig helt ned i Fundamentet, fandt man den anseelige Grundsten i en Dybde af omtrent fire Meter. Selve Grundstenen bestod af to omtrent ensartede Blokke af Nexø-Sandsten, de sammenholdtes

paa Siderne af to Jernklammer omstøbt med Bly. Først da disse var løsnede, kunde den øverste Sten hejses op, saa Samlingsfladerne blev synlige. Dette skete i Overværelse af en stor Forsamling Indbudte den 2. August 1909. Det viste sig, at der i Undersiden af den øverste Sten var en rektangulær Fordybning, som forøvrigt ikke synes at have gjort ringeste Nytte. I Oversiden af den underste Sten saas i Midten en nedstøbt Møtrik til en Løfteøsken og ved Siderne heraf tvende Fordybninger, hvoraf den mod Syd var oval og den til den modsatte Side cirkelrund. I disse Fordybninger laa der henholdsvis en Guldplade og en Sølvmedaille begge aldeles uskadte, naar lige fraregnes, at Fugtighed havde givet Sølvet en mørk Tone og afsat en tynd Kalkhinde paa Guldpladen. Den Maade, hvorpaa Murkalken var aflejret paa de to Stenflader, syntes at vise, at der ved Grundstenens Lukning er blevet slaaet Kalk paa alle fire Hjørner af Understenens Flade, og det er saa blevet trykket ud ved Overstenens Vægt. Den ovale Guldplade (11 × 8 Centimeter) har langs Randen en smal Kant paanittet med otte smaa Nagler. Dens Guldværdi er 110 Kroner. I dens svagt hvælvede Overflade er der med latinske Bogstaver indgraveret en Indskrift, som lyder saaledes:

AAR
EFTER CHRISTI FØDSEL 1792
SATTE EENIGE BORGERE
HER EN STØTTE AF STEEN
TIL MINDE OM DERES KONGES
CHRISTIAN DEN SYVENDES
VELGIERNINGER
IMOD DANMARKS BONDESTAND
ISÆR VED AT LØSE DEN
FRA STAVNSBAANDET

I den cirkelrunde Fordybning laa en Sølvmedaille slagen i Anledning af Kronprins Frederiks Fødsel. Paa Forsiden ses Christian den Syvendes og Caroline Mathildes modvendende Profiler. Kongen bærer antik Rustning og Draperi over Skulderen og en Laurbærkrans om Issen. Dronningen har et Diadem over Panden og Perlekranse indflettet i Haaret. Paa Bagsiden staar en Kvindefigur i folderig Dragt løftende i sin højre Haand en Kugle, hvorpaa Fugl Fønix. Ved Grundstensnedlæggelsen den 31. Juli 1792 Klokken 5 om Eftermiddagen overrakte Etatsraad Colbjørnsen Guldpladen til Kronprinsen, som lagde den paa Plads, derefter anbragte Justitsraad Malling Sølvmedaillen.

Under Grundgravningsarbejdet 1909 paa Hjørnet af Nytorv og Frederiksberggade blev der fundet en Grundstensskat bestaaende af følgende: en TronbestigelsesDukat med Datoen 12. Okt. 1730, præget af Guldstøv hjembragt fra den danske Koloni paa Guinea-kysten og med Billede af Fortet Christiansborg. En 6 Mark med den norske Løve præget 1732 med Kongens forestaaende Norgesrejse for Øje. To 24 Skilling (Rigsorter), 1731 og 1732. Et Eksempplar af Christian den Sjettes store Kroningsmedaille 6. Juni 1731. Skatten er altsaa nedlagt under det Hus, som blev bygget paa Stedet i Aarene lige efter den store Ildebrand.

I Grundstenen til Arbejdsgiverforeningens Hus, Vestervoldgade Nr. 113, blev der ved Foreningens Direktør, Smedemester Carl Weitemeyer, nedlagt en Sølvplade med Indskrift om et Grundstensfund i Byggegrunden. Pladen fortæller følgende: »Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening besluttede den 10. Juni 1909 at opføre sit eget Hus. Den købte denne Grund, paa hvilken der i 1836 var opført »Stiftelsen for gamle Haandværksmestre og deres Enker i trange Kaar« (Haandværkerstiftelsen), men som ved Stiftelsens Flyt-

ning til Blegdamsvejen var gaaet over i privat Eje. April Flyttedag 1910 begyndte Nedbrydningen af Stiftelsens gamle Ejendom. Ved Udgravningen af Grunden fandtes i denne Grundsten en Sølvplade og en Specie med Frederik den Sjettes Billede, begge Dele med Inskription angaaende Stiftelsens Opførelse. I denne samme Grundsten nedlagdes den 23. Juni 1910 denne Sølvplade. Den Bygning, som nu rejses, opføres efter Tegning af Arkitekt Axel Berg. Maatte Arbejdet i denne Bygning blive til Gavn for Arbejdsgiverne som for Arbejderne ved en sund Udvikling og Regulering af Arbejdsforholdene og derigennem til Gavn for det hele Samfund.«

Da Studenterforeningen i 1910 forlod sit gamle Hjem, og den i sin Tid saa meget omtalte »Slavekirke« blev nedrevet til Grunden, forsvandt hermed en af de sidste Rester af Flaadens Bygninger paa Bremerholm. Dengang Foreningen i 1861 erhvervede Matr. Nr. 287 i Øster Kvarter fulgte den paa Grunden staaende Bygning med i Købet, nemlig Midtpavillonen, der forbandt de to lange i en stump Vinkel ud mod den daværende Holmens Kanal liggende Magasinfløje. Og denne Bygnings nederste Mure indgik da i dens forandrede Skikkelse paa den Maade, at Foreningshusets Facade dannedes af den Mur, som havde stødt op til Magasinets sydlige Længe. Saaledes forklares det, at man ved den fuldstændige Nedrivning og Grundgravning i 1910 gen fandt Hovedbygningens Grundsten. Den laa i Grundens nordøstlige Hjørne i to Meters Dybde, og den bestaar af et firkantet Sandstens-Skrin med tilpasset Laag, 25 Centimeter i Kvadrat. Det svære Laag har glatslebnet Overflade, hvori med Kursiv er indhugget: *Den 28. Octobris Anno 1737.* I Stenskrinet laa en Sølvmedaille, slagen til Minde om 200-Aarsdagen for Kirke reformationen i Danmark. Paa Forsiden ses Christian

den Sjettes laurbærkronede Portræt. Paa Bagsiden læses:

FOR LIUS
OG FLOR OG FRED
I TVENDE HUNDRED
AAR
VOR SIONS
TAK OG FRYD
TIL HØYEN HIMMEL
GAAR
AN. MDCCXXXVI
D. XXX. OCT.

Grundstenen og Medaillen er nu i Nationalmuseet.

Medens man i 1922 var ved at indrette det gamle Frederiks Hospital til Kunstindustrimuseum, traf nogle Arbejdere en Dag paa et lille Stenkammer nede i Grunden. Det viste sig at være Gemme for Frederiks Hospitals Grundsten, som bestaar af et Stenskrin, inden i hvilket der var gemt endnu et lille Skrin, smukt udarbejdet i Klæbersten og forgyldt indvendigt. Da man fik aabnet det inderste lille Skrin, fandt man deri syv smaa Skuemønter af Guld foruden en Kobberplade, hvori der er graveret Indskrifter paa Dansk og Latin. Den danske lyder saaledes:

DEND FØRSTE STEEN
TIL
DET OFFENTLIGE HVVS
SOM ER INDRÆTTET
FOR AT UNDERHOLDE 300 SYGE
HAR
FÆDERNELANDETS FROMME FADER
FRIDERICH DEN FEMTE
HØYTIDELIGEN NEDLAGT
OG
LADET BYGNINGEN FULDFØRE
PAA
EGEN BEKOSTNING
DEN 29. JULII 1752

Grundstenen er nu udstillet i Kunstindustrimuseets Vestibule.

Der kunde her være Grund til at berøre Spørgsmaalet om Holdbarheden af de Papirs- eller Pergamentsdokumenter, som i vore Dage bliver nedlagt i Grundsten under offentlige og private Bygninger. Mon en fjern Fremtid vil finde dem velbevarede og læselige? Sædvanligvis bliver slige ofte pynteligt kalligraferede Skrivelser emballeret i et Cylinderglas med tætsluttende Laag, forinden de bliver skjult i Grundstenens Hulrum. Der skulde altsaa ikke kunde tilstøde dem nogen Overlast af mekanisk Art i deres urokkelige Gemme. Hvis man nu kunde slutte fra Fund af endnu ganske tydelige Skrivelser, som har ligget nedpakket i Aarhundreder, skulde den anvendte Metode jo være storartet. Men der er alligevel en væsentlig Forskel paa gammelt og nyt, og den ligger i Materialet. Moderne fabriksmæssigt tilvirket Papir og Pergament, Blæk og Farver er næppe saa holdbare som det, der blev gjort i de gamle Dage. Man kan vist ikke være ganske sikker paa, at der overhovedet er noget tilbage af saadanne Frembringelser om Tusinde Aar. Der har sikkert været et forklarende Dokument nedlagt i det omtalte Grundstensskrin fra Bremerholm, men det eksisterer i hvert Fald ikke nu. Hvis det er kommet bort ved Skødesløshed fra Finderens Side, saa er ogsaa det et Vink til Eftertanke. En Metalplade vil være godt i Stand til at trodse Forkrænkeligheden, absolut sikker i saa Henseende er kun Guld, men det er jo kostbart at grave Guld ned i Bygningsfundamenter. Der er et Materiale, som egner sig ganske fortræffeligt til Grundstensdokumenter, og det er Skifer. Det er let at indridse Ord og Tegninger i Tavler eller Plader af poleret Skifer, og de vil kunne holde temmelig evig.

MÆRKElige MUSEUMSSAGER

De allerfleste af Hovedstadens offentlige, videnskabeligt ordnede Samlinger har trods deres Forskelligartethed alligevel en fælles Oprindelse. Begyndelsen til dem er Frederik den Tredies Kunstkammer paa Københavns Slot. I Aaret 1675 blev Ole Worms righoldige Privat-Museum indlemmet i det kongelige Kunstkammer, som derved kom i Ry blandt alle Europas Lærde som en Samling og Seværdighed af ypperlig Art. Der kom til Stadighed nye Forøgelse, saa det kom til at knibe med Pladsen i Slottets gammeldags, snævre Rum. Men i 1669 stod den nye Biblioteksbygning (nu Rigsarkivet) færdig, og i den blev saa hele øverste Etage indrettet til Opstilling af Kunstkammerets Skatte og Skuestykker, og her forblev den saare interessante, stadig flittigt besøgte Samling i mere end halvandet Hundred Aar, alt imedens den stadig blev øget ved Køb og Gaver. I 1820erne blev Malerier og Tegninger udskilt og ophængt for sig et andet Sted, og endelig i 1866 blev de øvrige Sager fordelt imellem de forskellige Institutioner, som efter Kunstkammerets Eksempel var begyndt at anlægge Samlinger.

Kunstkammerets Opstillinger rummede en broget Blanding af alle Slags Ting fra alle Steder og fra alle Tider, man manglede jo ganske den moderne Museums-

teknik, man kendte ikke til bestemte Principer. Men alligevel, der var saa megen Forskerglæde og Fantasi hos de højt betroede Mænd, som forvaltede Ledelsen, at de Besøgende fik vækkende og berigende Indtryk, Ting at se, som kunde sætte dem i Forbavselse.

Det kunde være morsomt nu at forsøge paa at finde gamle Kunstkammersager frem fra de moderne Museers systematisk ordnede Serier. Saa kunde man danne sig en Forestilling om Arten af de Ting, som i de svundne Dage særlig havde vakt Opmærksomhed iblandt lærde Kendere. I alle Nationalmuseets Afdelinger findes der naturligvis mange af disse Sager. Hvis ikke de tvende Guldhorn var blevet stjaalet og omsmeltet, havde de jo nu haft deres Plads i en forsvarlig Montre, dér hvor nu Sølv-Kopierne er udstillet. Men mangfoldige andre kostbare Ting fra Danmarks Oldtid, Middelalder og nyere Tid er heldigt blevet bevaret og tæller med blandt de sjældneste Klenodier. Der er Ting af ædle Metaller, Elfenben, Ædelsten, Bjærgkrystal, Korall og Rav.

Mønt- og Medailleudstillingen besidder heller ikke faa Eksemplarer af Guld, som er indfattet med Diamanter, sligt blev jo stundom gjort til Kongens Ære og Fornøjelse, og underligt nok er disse Dyrbarheder undgaaet Auktion og Smeltedigel.

Etnografisk Museum ejer mange gode Sjældenheder fra fjerne Landes Fortid, de er som Rejseminder og Trofæer blevet skænket til Kongen af Mænd, der kom hjem fra dristige Togter eller af Udsendinge fra fremmede Monarker. Slige pyntelige, farverige Opstillinger har nok kunnet forbavse Beskuerne og har vakt Forestillinger om Eventyrlandes mærkelige Beboere.

Antiksamlingen har adskillige Fund, som er gjort i meget gammel Tid, og som allerede har været at se i Kunstkammeret. For de sløve og dumme blev det

vel kun graa, uanselige Skærver, men for de indsigtfulde var Stenene fra den klassiske Jord Minder om Kunsts og Videnskabs straalende Fædreland.

Mange af Sagerne paa Rosenborg har naturlig nok været indført i Kunstkammerets Protokoller. Og i Statens Museum for Kunst er der foruden Malerier fra den kongelige Samling ogsaa adskillige Smaaskulpturer i Træ, Alabast og Bronze, som paa deres sortlakerede Fodstykker bærer Kunstkammerets lille, sirlige Mesings-Nummerskilt.

Men de naturvidenskabelige Museer har saamænd ogsaa arvet noget fra Renæssancetidens Museum, og det er netop de allermorsomste Ting. I 1674 blev der optaget et Inventarium over Kunstkammerets Indhold, det var Corfitz Trolle, Enevold Parsberg og Thomas Bartholin, som efter kongelig Ordre gennemgik Samlingen og beskrev hver enkelt Ting. Beskrivelsen af de enkelte Stykker er dog ikke særlig indgaaende, usædvanlige Forekomster er de lærde Herrer gaaet temmelig let hen over, saa det bliver til de løjerligste Ramser: »En kanortret ubekiendt Gevext. — Et ubekiendt Dyrs Hoved. — Been af den store Slags. — Et underligt voxet Stykke Træ, ligner nogenlunde en Løve« og saadan videre. Mange af Numrene er jo ikke Museumsstykker efter moderne Begreber. Men i hine Dage var man henrykt for at finde en Rod, som var vokset igennem Rygsbenene af et Menneske i en gammel københavnsk Kirkegaard, det var netop slige Mærkværdigheder, man mest af alt var ude efter, og Kongen selv var ikke smaalig, naar det gjaldt for ham at komme i Besiddelse af noget særligt rart, som ret kunde forbløffe Beskuerne og vække Sindene til Eftetanke. Da Hertug Eberhard af Württemberg som Gave oversendte en Hjortetak, der var vokset igennem et Stykke af en Træstamme, gjorde Frederik den Tredie ham til Ridder af Elefanten og

skænkede ham tre Rideheste, syv Køreheste og otte unge Hopper fra sin Stald. Hertugens Gave, der blev saa kongeligt gengældt, findes virkelig endnu i Zoologisk Museum, i Inventaret fra 1674 er den sære Genstand beskrevet saaledes: »Et stort hjortetacke med et stort støcke træ voxen om dend ene ende«. Herefter nævnes: »Et dito, hvor et stort hjorte hoffvet med Tackerne sidder indvoxen udi et støcke Træ«. Og videre: »Kefften af en Hest indvoxen udi et støcke hyld«. Disse Besynderligheder er ogsaa bevaret den Dag i Dag paa Zoologisk Museum, og man kan forstille sig, hvor meget de lærde har grublet og grundet over de gaadefulde Foreteelser.

Længere nede i Kunstammerlisten møder vi: »Et Støcke Indiansk Træ voxen som en stor Arm og Haand«. Ude i Botanisk Museum findes der just en saadan Træhaand, og det er fristende at anse denne for at være den, der er nævnt paa Listen, men den har ikke noget gammelt Nummerskilt.

Mineralogisk Museum besidder adskillige Ting, som har været paa Samlerhænder gennem Aarhundreder.

Der er for Eksempel en Blok forstenet Træ, som er glatslebet og forsynet med en tysk Indskrift, der fortæller, at dette Træ i Februar Maaned 1557 er fundet ved Grubegravning i Joachimsthal i Bøhmen 150 Favne under Jordens Overflade. Det er fulgt med Carl Gustav Tessins Samling, da denne blev erhvervet til Danmark.

Museet ejer ogsaa nogle usædvanlig store Stykker Rav, der er blevet fundet ved Befæstningsarbejder i København 1665, 1681 og 1687. En mægtig Blok af Sølv- malm fra Kongsberg er blevet bevaret som et Kuriosum lige siden det blev brudt løs i Gruben den 24. August 1666.

Det maa have været en Oplevelse at se det gamle Kunstammer, her var saa mangt, som ellers aldrig lod

sig tilsyne. Her var selve Naturens Rekorder paa de sælsomste Omraader, Sten, der groede som Planter, Planter, der havde Skikkelse som allehaande levende Skabninger og underfulde Væsner fra Land og Hav, hvis Mage Fantasien næppe kunde udtænke. Der var Aabenbaringer for Sind og Sanser, Rigdom og Mangfoldighed over alle Grænser, det var en Rejse gennem alle Verdener, et Skue, som selve Skaberen havde arrangeret for dem, som forstod at tyde den dybe Mening i al det mærkelige.

MONUMENTERNE I ROSENBORG HAVE

Rosenborg Have er jo ikke nogen rigtig Have, den er en Skov, men en Skov uden Vildsomhed og uden blanke Lysninger og Veje til aabne Vidder. Den er Skov af Natur, men engang for længe siden har den været Have, og det kan de allerældste Træer godt mindes endnu. Da stod alle Stammerne i Række efter Retssnor, og Grenene blev avet med Saks og hæmmet med Surringer. Det kunde være drøjt for hver enkelt, men derved at alle føjede sig under Disciplinen blev der Styrke i Opvæksten, Stil over Anlægget, det blev til en Have.

Men saa med et blev Tugten slappet, Individualismen kom paa Mode mellem Menneskene, og saa fik ogsaa Træer og Buske Ret til tvangfri Selvudfoldelse. Det var en herlig Fornemmelse at lade alle Grene gro og ret at kunne brede sig, i Begyndelsen var det saa dejligt, at Træerne blev kaade og strittede efter hinanden med Kvistene. Men efterhaanden blev de sære og ubehagelige indbyrdes, det kom med Alderen. Da var Haven blevet Skov. Men alligevel vokser her Prydplanter, her er stillet Bænke op, anlagt Springvand, ja, og saa er her Monumenter. Og de er forresten interessante.

»Løven og Hesten« er vel nok det mærkeligste. Chri-

stian den Fjerde har selv bestilt det hos Kunstneren, Kongen havde nemlig hørt om en Marmorgruppe, der var fundet i Tiberen og var blevet opstillet paa Kapitol. Majestæten har vel kendt det antike Kunstværk gennem en Tegning eller et Kobberstik. I Aaret 1617 gjorde han saa Fortingning med en Mand, der hed Peter Husum, at denne med allersomstørste Flid skulde forfærdige en Hest af Metal stridende med en Løve. For at kunne begynde Arbejdet fik Peter Husum overladt 15 Lispund Voks, 1 Skippund Jern, 1 Lispund Staaltraad foruden det nødvendige Kul og Ved. Kongen tilsagde ham 1000 Daler som Løn, naar Billedet var færdigt. Et Aar efter spurgte Kongen Peter Husum, hvordan det gik, men der stod Kunstneren og kunde ikke forevise noget som helst Resultat. Majestæten blev saa vred, at han truede med Fængselsstraf, hvis ikke Arbejdet blev forntet. Saa tog Peter Husum sig sammen, han overanstrengte sig, sled sig ihjel, men forinden stod Figurgruppen færdigstøbt, den manglede blot at blive gaaet efter og ciseleret. Det maatte Støbemester Jørgen Wulff paatage sig for 300 Daler, og sidst paa Aaret 1624 var den kongelige Bestilling færdig til Aflevering.

Det er ikke godt at vide, hvad Kongen egentlig havde tænkt sig med Kunstværket, men der skete noget, som paa éngang gjorde det aktuelt. Det var i Aaret 1626. Det var jo Trediveaarskrigens Tid, det Aar, da Christian den Fjerde tabte Slaget mod Tilly ved Luther am Barenberg. Foruden denne Ærgrelse havde Kongen en anden, det var, at Hertug Georg af Lüneburg var gaaet over til det kejserlige Parti. Paa éngang fik Christian den Fjerde lagt en Betydning ind i Gruppen med de kæmpende Dyr. Den kom for ham til at symbolisere den danske Løve, som overvandt Lüneburgs Vaabenhest. Kongen lod i en Fart præge en Medaille med samme Motiv og med et latinsk Vers,

der kan oversættes saaledes: Naar Hest med Løve vover sig i Strid, da bliver rød den Lød, som før var hvid.

Nu mindede Gruppen stadig Kongen om Hertugens skammelige Forræderi, og for ikke at blive vakt til Raseri ved Synet af den, sendte han den til Glücksborg, hvor Hertugens Datter Sophie Amalie maatte finde sig i Hentydningen just i de Dage, da hun fejrede Bryllup med Hertug Frederik, senere Kong Frederik den Tredie. Da hun blev Dronning, lod hun Gruppen bringe til København igen, og den blev saa opstillet i Rosenborg Have imellem mangfoldige andre Monumenter og Billedstøtter. En Mand, som saa den 1702, fortæller, at den var forgyldt og det lyder meget troligt.

Selve Gruppen er mærkelig livfuld og fængslende, Løven har ligesom Menneskeansigt, men dets Udtryk er frygteligt, som et Maresyn. Den stakkels Hingst sparker med sine skoede Hove ud i Luften, den er næsten godmodig i sit Forsvar, den napper saa forsigtigt i Udyrets Manke. Det lumske, snigende i Løvens Skikkelse udtrykkes ogsaa i den fældede Hale.

Den førømtalte Medaille viser imidlertid en flot svungen, dusket Hale over Løvens Ryg, og hvis man ser nøje efter paa Figurgruppen, er det tydeligt, at Halen engang maa være blevet brudt af med Vold, og saa er der blevet lavet en ny Hale, uden at Haandværkeren har kendt det elegante Sving i den oprindelige. Paa Løvens Ryg er der en Lap, dér, hvor Halen har ramt, den er sat i ved Reparationen som blev foretaget i 1824. Foruden Løvehalen manglede der ogsaa et af Hestens Ben, det Bagben, som hviler paa Plinten, det var Billedhugger J. Heldt, der fik til Opgave at modellere et nyt Ben og en ny Hale, og Metalarbejdet blev derefter lavet af Gørtlermester Løchte.

Forgyldningen har Vejr og Vind jo forlængst slidt af, men Bronzens grønne Patina er ogsaa nok saa ægte

og mere ærlig, men hist og her i Krøgene sidder der endnu Spor af Guldgrunden, smaabitte skinnende Korn, Glimt fra længst forsvundne Dage.

De to Kobberløver, som bevogter den lille Bro over Slotsgraven er engang i forrige Aarhundrede flyttet hid fra deres første Post ud for det store Slotstaarn, hvor Graven nu er opfyldt og indtaget af Exercerpladsen. De to Løver er ikke lige gamle, den til højre er meget ældre end den til venstre, og hermed hænger det saaledes sammen. I Aaret 1744 blev en af de tvende Løver bortstjaalet fra sit Postament, men fandtes senere i sønderhugget Tilstand liggende i en Krog af Haven. To Grenaderer og en Musketer af Garnisons-Regimentet tilstod sig som Gerningsmænd, og de tre Soldater blev efter Dom afstraffet med Kagstrygning, Brændemærkning og evigt Slaveri. Kobberresterne, som vejede lidt over 5 Lispund, blev leveret til Kobbersmeden Jacob Høvinghoff, for at han deraf kunde forarbejde en ny Løve, det er altsaa den, der nu ligger til venstre for Gitterlaagen ud til den lille Bro. Men lad os nu først se paa den anden, den ældre. Kroppen er samlet af mange Stykker, der er sammenføjet med Nitter, derimod er Hovedet med de konturklippede Mankeløkker drevet ud af en eneste Plade. Den er ikke noget naturalistisk Kunstværk denne Løve, men dens Muskler er saa spændstige, at de giver et livligt Spil af Lys og Skygge og dens bidske, knurrende Gab har nok kunnet forskrække frygtagtige Folk, selv Dyrets Hale er vaagen og vagtsom, den piskende Tamp er engang blevet restaureret i Bly, men rigtigt og dygtigt gjort. Dyret her hører til Middelalderens dekorative Løvers frodige Afkom, de var mere tænkt end set, disse Væsner, som skræmte skikkelige Folk, fordi selve Fanden havde slig en Skikkelse, naar han nu og da for brølende om.

Saa er den anden af Løverne, Mester Høvinghoffs,

rigtignok ganske anderledes ufarlig, man frygter ikke for, at den skal rejse sig, den kan ikke, den er lam i Kroppen og mangler næsten Baglemmer, men det er vældigt drevent gjort at lave en saadan Dyrenes Konge ud af kun tre Kobberplader. Hovedet med de kraftige Mankekrøller er heller ikke ringe Arbejde. Et Vilddyr paa Spring er det ikke lykkedes Kobbersmeden at skabe, men hans Model har vel ogsaa været en stakels Menageri-Løve, der forlængst havde opgivet alle Instinktets Krav om Ørkenfrihed og Menneskekød. Mester Høvinghoffs Løve har vel alligevel vundet Sympati, saa snart den var færdig og afleveret, fik han en meget større og mere ærefuld Opgave, han kom til at lave »Manden« paa Vor Frelsers Kirkes Sneglespir.

Begge Løver ligger paa svungne Sandstens-Postamenter prydet med Engleasyn, Vædderhoveder, Frugtguirlander og Draperier.

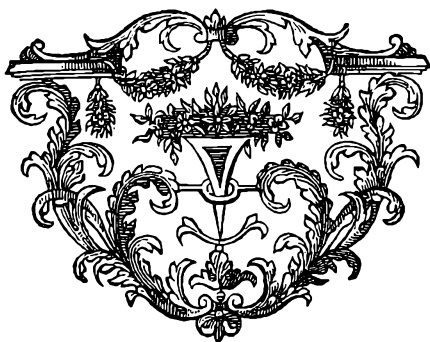
Foran Herkulespavillonen staar en Marmorfigur, som forestiller en Mand, der strides med en Løve. Den er et flot Bravournummer af en Italiener, som hed Baratta, han har signeret Arbejdet med sit Navn og Aarstallet 1709. I det samme Aar førte Frederik den Fjerde Figuren hjem fra Firenze og lod den opstille i en Have ved Ridebanen bagved Københavns Slot. 1773 kom den paa sin nuværende Plads, men Børnene krøb op paa Løven og den stærke Mands Skuldre, saa der blev Tale om at sætte et Rækværk udenom Figuren, det blev saa opstillet 1818.

De to smaa Figurer, som staar i Nicher ved Siderne, er ogsaa Kunststykker fra Barattas Haand, man kan kalde dem Orfeus og Euredice. De har i en tidligere Periode været opstillet i det gamle Amalienborgs Have, men blev flyttet hid samtidig med Herkules.

De to Relieffer Herkules og Omfale, som er indsat i Bygningen, skyldes Wiedewelt.

De to Granitsøjler, som bærer Kobberkugler paa Kapitælerne er i Chirstian den Fjerdes Dage blevet brugt ved Karusselridning i Haven. saa har der været ophængt en Ring paa en Snor imellem dem; de blev opstillet paa deres nuværende Plads 1842, efter at have været magasineret paa Materialgaarden en Snes Aar.

Om de 17 Marmorkugler, som nu ligger i Anlægget ud mod Sølvgade, er der ikke stort andet at sige, end at der oprindelig var 20 af dem. Engang var de anbragt paa murede Fodstykker som Pynt i Parterrehaven, der hvor nu Exercerpladsen er. En Tid lang har de ligget samlet i en Bunke omtrent midt i Haven, da var det en Fornøjelse for Københavnerbørn at hoppe omkring paa Stenkuglerne.

GRUNDGRAVNINGEN TIL DET BERLINGSKE HUS

Det er usædvanligt, at en københavnsk Grundgravning føres ned til saa stor Dybde, som det var Tilfældet i Berlingske Tidendes Gaard i Pilestræde. Der hvor man nu kan staa og læse det opslagne Dagsnummer af Bladet, blev der gravet et vældigt Dyb, hvis Bund var halvfemte Meter under Kørebanen i Porten, de nederste 75 Centimeter blev udgravet i fast, lysegrønt Moræneler, herover laa der et 12 Centimeter tykt Lag Sand, som var overlejret af mægtige Fyldmasser. I Jordvæggene kunde man ganske tydeligt se Grænsen mellem det hvide Sand og det sorte Dynd, en skarp Linje, der var Skel mellem det oprindelig naturskabte Terræn og Paafyldningerne. Kun hist og her havde der forud for Grundgravningen været gjort Spadestik i det faste Ler, det har været da de satte Brønde og lagde Vandledninger. De krydses jo som et Netværk under hele den gamle Bydel, disse gennemborede Stammer af Rød-El. Først efter Kolera-Epidemien 1853 blev de afløst af støbte eller trukne Jernrør. Træledningerne blev sædvanligvis samlet paa den Maade, at der blev drevet en bred, tynd Jernring halvt ind i hver af de Savflader, der skulde sammenføjes. Men her i Grunden var der brugt Kobber i Stedet for Jern, det var ligesaa fint som ved de kongelige Vandrender paa Slotsholmen.

Der staar endnu den Dag i Dag en Brønd, som ikke er udgravet nede i Grunden, det vil sige, man naaede ikke ned til Bunden af den, hvis der ligger tabte eller bortkastede Sager i den, saa er de godt gemt nu der er støbt Cement hen over dem og stillet tunge Maskiner op. Langt, langt ud i en fjern Fremtid vil man vel finde de gamle Brøndstolper igen, maaske hæve Skatte fra den dybe Bund og undres over slig en Hilsen fra svundne Dage.

Under det store Jordarbejde blev der fundet adskillige Ting i den opgravede Fyld, altsammen Keramik og af meget forskellig Alder og Art. Der var mange Brudstykker af Kakelrelieffer, overtrukne med en dyb mørkgrøn Glasur. Det ene af Stykkerne synes at have hørt til en Korsfæstelses-Fremstilling med den smertefulde Moder og den tro Discipel staaende ved Korset. Et andet Fragment, et Kvindehoved, er maaske ogsaa en Rest af en nytestamentlig Scene. Begge disse Stykker er senmiddelalderlige, det kan vel være en fire Hundrede Aar siden, at de er blevet taget ud af Pottemagerens Ovn. Hvorlænge de saa har opfyldt deres Bestemmelse som Ovnplader er jo ikke godt at sige, Materialet taalte ikke mange Stød, en hel Ovn kunde meget let blive til en Skærvebunke, og det er først i vore Dage, at slige Skærver og Skaar agtes som Herligheder og gøres Stads af i Museerne.

Fra en lidt yngre Tid stammer to Stentøjs-Skaar, der straalere af Renæssancens djærve Humor og glade Smil. Det ene har hørt til en stor, buget Skænkekande, og det er prydet med en Medaillon, som er et Orgie af Fest og Fantasi. Det andet Skaar er Midtfeltet af et siankt Drikkekrus, og det har Rester af en Indskrift, som har forklaret et Billede af en spydbærende Soldat, som løfter en kvastet Pengepose. Det er ærgerligt at Indskriften ikke er fuldstændig bevaret, man kan ane,

at det har været et svært gemytligt Vers. Begge disse Brudstykker stammer fra Værksteder i Rhinegnene.

Der blev ogsaa fundet nogle Fajance-Genstande, en Tallerken og et Par smaa Krukker, Tingene er lidt yngre end det førnævnte, men det er ikke til at sige, hvor de er lavet. Tallerkenen er maaske hollandsk Arbejde, Dekorationen har haft kinesiske Forbilleder, Fajance maatte jo dengang erstatte det sjældne og dyre kinesiske Porcellæn. De to Krukker er maaske gjort i Tyskland, den ene af dem er prydet med et blaat Spiralmønster, og det er forbavsende saa sikker Maleren har været paa Haanden, da han førte sin spidse Pensel, den anden Krukke har en lidt grovere Dekoration, men man maa beundre det gode Haandelav hos den ukendte Kunstner. Krukkerne var tomme, da de blev fundne, men der var et mørkt Bundfald i dem, og det tyder jo paa, at de engang har været fyldt med et eller andet Quaduxenpulver.

Alle disse Smaating blev tilfældigt fundne af Arbejderne, efterhaanden som Udgravningen skred frem, det var et helt smukt Resultat, naar man betænker, at alting skal gaa hastigt i vore Dage, der er jo ikke Tid til at endevende hver Skovfuld Jord for at se efter om der er Oldsager i den. Som en Overraskelse kom der nogle gamle Stenfigurer for Dagen, ukendelige af Jord og Kalk blev de hejset op fra Dybet, hvor de havde været brugt som Murfyld i et Fundament. De mærkelige Fund blev straks bragt til Museet og rensed med Vand og bløde Pensler, og saa blev de gamle Skulpturer til en Seværdighed. Nu skal man dog ikke tænke sig dejlige, hvide Marmorskikkelser, som dem der stundom rejser sig fra Gravene i klassisk Jord. Det var kun graa og sodet Sandsten, hjemligt Arbejde, formodentlig gjort af en duelig københavnsk Stenhugger engang i Christian den Fjerdes Dage. Det var Rester af

et Par store, tungtopbyggede Pragt-Kaminer, hvis konstruktive Led, Sidestøtter, Konsoller og Overliggere, allesammen blev fundne, men rigtignok i meget søndret og forslaaet Tilstand. De to af Figurerne forestillede romerske Krigere, noget lig dem der staar paa Helligaandskirkenes Vaabenhusgavl ud mod Amagertorv. De har flankeret selve Kaminrummet og baaret en svær Stenbjælke paa ornamenterede Knægte. Der var ogsaa Rester af to Side-Hermer, som har hørt til en anden Kamin. De var oventil med Kvindekrop og nedentil med Snirkelværk, hvori der kom Brølemasker til Syne.

Det kan vel være en tre Hundrede Aar siden, at disse Sandstensstumper var en stolt Herlighed hos en velstaaende Borger her i Staden. Men dengang har de straalet i fuld Staffering med rig Forgyldning og muntre Kulører. I Fordybningerne og Krogene ulmede endnu de sidste Gløder af Fortidens blussende Farver.

Det var i de sidste Maaneder af Aaret 1929, at denne Grundgravning stod paa. Nu saa temmelig længe efter viser det sig imidlertid, at Jorden har haft endnu en Ting i Gemme, en liden Kostbarhed, som er blevet fundet af en Arbejdsmand, der solgte den til en Handlende, hvorfra den omsider kom i en Samlers Eje. Først i Februar Maaned 1931 er den indgaaet til sit rette Sted, den kgl. Mønt- og Medaillesamling. Det er en stor og prægtig Guldmønt, præget under Edvard den Fjerde af England, altsaa fra den Periode, som i Skolebøgerne har Overskriften: »Kampen mellem den røde og den hvide Rose«. I Shakespeares Ungdomsdramer er Tidens Personligheder jo kraftigt karakteriserede. — Mønten er en *Rose-Nobel*, præget i Aarene lige efter 1465. Man ser Kongen staaende i sit Skib, holdende et Sværd og et Skjold, hvori det engelske og det franske Vaaben. I Skibets Stævn vajer en Fane med Bogstavet

E og midt paa Skibets Klædning sidder der en Rose. Paa Møntens anden Side er der ogsaa en Rose, her er den lagt over en Sol, hvis Straaler ender i Liljer, skiftende med Løver og Kroner. Solen hentyder til et Himmelsyn, som Kongen mente at have set midt under en krigerisk Batalje, og Liljerne er sat som Tegn paa de engelske Kongers Fordring paa Frankrigs Krone. Skibet skal minde om den engelske Flaades glimrende Sejr over Franskmændene ved Sluys. Rosen er jo mærke for Yorkerne naar den er hvid, for Lancasterne naar den er rød. Edvard den Fjerde var Richard af Yorks ældste Søn, og han blev udraabt til Konge 1461. Han døde 1483.

Møntens Billedpræg er overordentlig smukt og skarpt, men Omskriften er det mærkeligste, der staar nemlig paa Latin, nogle Ord af Lukasevangeliet:

»Jesus gik bort midt iblandt dem.« Det gav allerede Samtiden noget at spekulere paa; der var dem som mente, at Guldet i disse Mønter var frembragt paa en mystisk og hemmelig Maade. Det hed sig, at Alkymisten Ripley som arbejdede i en Hvælving i Tower netop brugte denne Formular, naar han var i Færd med at lave en Portion af det ædle Stof. Det kunde nu ogsaa være en Advarsel for Tyve, som stjal disse Mønter, hvem vidste om de ikke vilde forsvinde ud af urette Ejeres Pengekiste paa en eller anden gaadefuld Maade, eller blive usynlige, ligesom Jesus blev usynlig og undrog sig, da de vrede Farisæere slog Kreds om ham. Nok om det, Eksemplaret som blev fundet her i Pilestræde, har jo paa en viss Maner gjort mærkelige Kunster. Det var jo ganske ulovligt af Finderen at sælge det til en Handlende; dette Firma, Arbejdsmanden og Mønthandleren har gjort sig fortjent til en Bøde, og de slipper næppe paa gode Mænds Forbøn fra en slig Handel en anden Gang, om de vilde forsøge paa det. Møn-

ten er jo Danefæ, og Loven om Danefæ er streng, men retfærdig. —

Hvorledes kan nu den lille Formue være havnet i Jorden paa Hjørnet af Pilestræde og Sværtegade? Uden Tvivl er den i sin Tid afkrævet et engelsk Skib i Helsingør. Rose=Nobler nævnes jo hyppigt i Øresundstoldens Regnskaber i Christian den Førstes Dage. Saa har dens Ejer bragt den til København, og her har han vel fundet sig en hyggelig Kro paa Pilegaardens Grund. Om han saa er kommet i Klammeri eller om bare Øllet har været for kraftigt, Guldet er smuttet fra ham mystisk og mærkeligt, som Randskriften bebuder. Mere end halvfemte Hundred Aar efter kommer Kostbarheden saa for Dagen igen, og Guldet havde endda ikke tabt sin Egenskab og Kraft, som en svar Fristelse for Menneskene.

GEMT I GAARDENE

Er det ikke mærkeligt, at der endnu staar et Bindingsværkshus med udskaaret Tømmer her i Hovedstaden. Det var der vel heller ikke mange der vidste, for det er godt gemt inde i en Gaard i den snævre Del af Holmensgade. Man skal igennem en lang Gang for at komme hen til det.

Nu er dets fire Løsholter hvidmalede, men i de udskaarne Muslingskaller og i Hjørneornamenterne er der sikkert Spor af brogede Farver inde bag den nyere Overmaling. Her er altsaa et Stykke af Byen, som har undgaaet Ildebrande og Hærværk lige siden Christian den Fjerdes Dage.

Dengang Gamels Kaffebrænderi blev indrettet i Lille Kongensgade, blev der nedbrudt et Hus, der var ziret med Billedskærerarbejde, det tilhørte Skipperlauget, der endnu opbevarer nogle Mindegenstande derfra, men selve Tømmeret blev afgivet til Folkemuseet, og disse Pragtstykker kan ses i Samlingerne ude i Lyngby. Det vilde have været en Værdi for Byen om et saa sjældent Hus var blevet staaende, eller ihvertfald flyttet i hel Tilstand, men det er jo for sent at tale om det. Bare det nu maa gaa bedre med Byens sidste Bindingsværkshus; Holmensgade skal jo snart for-

svinde, saa er det om man vil bekoste en forsigtig Nedtagning og senere Opstilling i et Museum.

Ude i den kønne Ejendom Strandgade Nr. 30, er der indmuret en udhugget Sandstens-Kaminoverligger, det er et Stykke ædelt Renæssancearbejde med fortræffeligt bevaret Staffering, det er et af de ældste Minder om Christianshavns Bebyggelse. Der staar Anno 1636 i den, Vognmand Mortensen har Kontor i den Stue, hvor Stenen sidder, og han passer godt paa den.

Det hænder ofte, at der ved Nedrivning af gamle Huse kommer Stenornamenter for Dagen, som Bygherren sommetider forlanger indsat i den nye Ejendom. Det kan jo se helt kønt ud med et Stykke gammel Skulptur i en ny Mur. I det Berlingske Hus er der indsat nogle Sandstens-Figurer, som ser ud til at være fra 1600-Tallet, i en anden Gaard i Pilestræde, ombygget for en 30—40 Aar siden, ses der et Par Figursten af samme Slags, Rester af Kaminer eller Portaler; og man kunde regne op: Nyrops Gaard i Løvstræde, Kopps Gaard paa Amagertorv, Politikens Gaard paa Raadhuspladsen, og Aftenbladets Gaard paa Købmagergade, alle disse Steder er der et lille Minde om tidligere Ejere og forrige Tidens Pragtglæde.

Svaneapotekets Skilt er udført af selve H. V. Bissen, men inde i Apotekets Gaard er der opsat to modvendte Sandstens-Svaner, Skiltet fra 1782. De er af langt mere dekorativ Virkning end det forgyldte Professorarbejde over Porten i Ny Østergade.

I Centralvaskeriets Gaard paa Nørregade kan man se en Elefant, der har været Skilt for en Slagter Heckendorff, der boede uden for Vesterport. Slagterne plejede jo ellers at skilte med et Oksehoved, men han her var Hofslagter, og har vel saa ment, at en Elefant var noget fornemmere.

Der har været mange snurrige Skilte at se paa i det

gamle København. En Vrimmel af alle Slags mærkelige Skabninger har klamret sig til Gadedørenes Overkant, givet Huset Navn og gjort det ud for Gadenummer. Endnu holder Ørne, Falke, Svaner og Pelikaner til paa deres Tavler og Konsoller. Løver, Hjorte og Lam ligger stadig og dovner i deres Hulrum over Gadedøre, men der har været mange, mange flere. Naar det kneb med Idéer til nye Skilte, og naar Emnerne fra den dagligdags Verden var udtømt, saa slog man bare op i Rejsebøger og Naturhistorier, og her fandt man en Mangfoldighed af Væsner, der egnede sig godt til Vartegn og Bomærker, Havfruer og Drager, Tyrker og Morianer; men ellers var der jo ogsaa de bibelske og moralske Billeder, dem kunde man ovenikøbet tilsætte et lidet, forklarende Vers, saa det hele blev sundt og nyttigt for Folk at indprente sig.

Især i Borgergade-Kvarteret og ude paa Christianshavn træffer man paa mange af disse Skiltedyr. Nogen af dem passes og plejes med Omsorg af Husejerne, mens de fleste frister en kummerlig Tilværelse, udsat for alskens Overlast og pint af moderne Skilte og Indretninger, det er Synd for de taalmodige Væsner, som trofast har gjort deres Gerning og været til Nytte i lange Tider.

I Fiolstræde 36 er der inde i Gaarden opsat en lille pyntelig Sten med Christian den Sjettes spejlslyngede Monogram; skulde det være et Brudstykke af selve Kongeborgen, som er havnet her? Et lignende større Monogram af Sandsten er indmuret i Jernbanernes Vandtaarn uden for Østerbros Station, man kan se det fra Kupévinduet, idet Toget kører forbi. Stykket er fundet paa Stedet, dengang Taarnet blev bygget, det er vel altsaa kommet derud med Fyld fra Byen, og kan godt stamme fra det rigt udsmykkede Rokoko-slot, det første Christiansborg.

Inde i Gaarden Store Strandstræde Nr. 3 sidder der en stærkt forvitret Sten med den spanske Gesandt, Grev Rebolledos Vaaben og Navn. Han byggede paa Frederik den Tredies Tid sin Gaard her, den der senere blev bekendt som den Collinske Gaard. Det lille Minde om den fremmede Adelsmand kan endnu tydes, men det varer nok ikke længe, saa er Stenen smuldret bort.

Henne i Gaarden Nr. 8 paa Amagertorv, som Firmaet Singer nylig har istandsat, er der indmuret en elegant Rokokosten med en Indskrift. Stenen sidder for højt til, at man kan læse, hvad der staar paa den, men ved Hjælp af en Kikkert kan den tydes.

Der sytten Hundrede tre Gange ti og otte
Mit Huses Bygning mig et tvivlsomt Udfald spaadte
Og halvgjort Arbejd greb mig mellem Fald og Stød,
Saa fandt jeg underlig Aprils Forandring sød:
Den seks og tyvende har alle Ting gjort trygge,
Se Lotteriet kom med Penge til at bygge.
Thi skal og denne Sten Guds Forsyn raabe ud,
Indprente dig og mig, at ingen er som Gud
Jens Pettersen.

Ejendommen blev i 1733 overtaget af Glarmester Jens Pedersen, og Indskriften fortæller om hans Held i Lotterispil.

Mange af de Indskriftsten, der er bevaret i København stammer fra Byggeperioden omkring 1730, de er opregnet i en anden Bog, saavidt de var Meddeleren bekendte. Men her er to, der er opdaget siden.

Over Porten mod Gaarden, Nørrevoldgade 78 sidder en smukt udhugget Sten med en Kartusch, som holdes af to svævende Engle, den har Indskriften:

Johannes
Wilhelm Schmidt
Gærber
Barbara Regina
Gebohrne Kleins
Anno 1731
Der Herr kennet
Die Seinen.

I Gadegangen, Aabenraa 29, Arkitekt Holger Jørgensens Ejendom, hænger der en Trætavle med et paa-malet Vers, som tydelig nok er et Minde om den store Brand. Verset lyder saaledes:

Himlens Herre af det Høye,
Bevare denne gaard og Hiem,
Velsigne du min sved og møye,
Du mig og mine ey forglem,
Lad hver en dag Velsignet være,
Som Jeg her paa har vendet and,
At den maa staae Guds Navn til ære,
Befriet og frelst fra Ildebrand.
Saa hver en Siæl i deris boelig
Velsignet blive maae af Gud,
I Herrens fred at sove roelig
Indtil de gaaer af Verden ud.

Der vil vel af og til i Fremtiden blive fundet mere frem fra skjulte Kroge, København har mange Gemme-steder for sine Minder.

FUND I »KREDITKASSEN«S GRUND

Ved Nedrivningen af de gamle Ejendomme paa Hjørnet af Raadhuspladsen og Lavendelstræde i Sommeren 1929, erhvervede Bymuseet sig et Par smukt udskaarne Portfløje i Empirestil og en støbt Ovnplade, som laa under et Komfur. Entreprenøren Lauritz Hansen var altid Museet en god Mand, og de nævnte Ting blev flot foræret. Ovnpladen er af en Type, som forekommer ret sjældent. I Jørgen Ollriks Afhandling om gamle Jernovne er dens Relief forklaret. Øverst ses Esaus og Jacobs Møde og derunder to firdelte Vaabenskjolde med vedføjede Navnebogstaver. Det er Ejler Urnes og Jytte Gyldenstjernes fædrene og mødrene Vaaben. Ejler Urne var Lensherre over Bratsberg 1620—1640, og Pladen antages derfor støbt paa Fossum Jernværk, der laa i Lenet. Med Sikkerhed kan man sige, at denne Ovn er en af de første, som er støbt i Norge. De ældre kom fra Harz-Egnene.

Grundgravningen førtes nogle Steder ned i meget stor Dybde, der blev indrettet sikre Kældere med Boxanlæg. Det faste Ler var overlejret af en 3—4 Meter Fyld, en Mægtighed, der sammen med andre Forhold tydede paa, at Stedet havde været bebygget og beboet gennem mange Hundrede Aar; ja, allerede paa Absalons Tid har der vel staaet Træhytter og Boder her. Det var Middelalderens sidste Aartier og Renæssancens første, som havde efterladt synlige Minder,

Smaating, som kunde opsamles i Fylden og berige Nationalmuseets Samlinger af slige kulturhistoriske Sager. Meget gaar sikkert nok tabt, eller rettere, det bliver ikke fundet nu, men observeres maaske engang i Fremtiden, naar den udgravede Fyld bliver endevendt igen.

Kostbarheder kan skjule sig i en Spadefuld Jord; just som en af Arbejderne løftede sin tunge Skovl, fik han Øje paa en lille blank Genstand. Det viste sig at være en Guldmønt, en Gylden fra Utrecht, præget engang i sidste Halvdel af 1400-Tallet. En fremmed Købmand med en velfyldt Pengetaske har vel gæstet København engang i Christian den Førstes Dage og har strøet om sig med sit Guld.

Den smukke Guldmønt var ikke det eneste Danefæ, som Grundgravningen bragte for Dagen, der blev ogsaa fundet en Guldring, og det gik til paa en ganske ejendommelig Maade. Alt det opgravede Fyld blev kørt ud over Langebro til Christianshavns Voldgrav, hvor det styrtedes i Vandet. Herude var der et Arbejdshold, som passede Kørebanen og planerede Terrænet, de modtog Læs efter Læs den sorte Jord og saa den skride ned i det grumsede Vand. Med ét bliver Formanden opmærksom paa en lille skinnende Ting, som er ved at glide bort med Jorden, han sætter sin Spade i og redder en Guldring med en rød Ædelsten, en sleben Karfunkel, fra at forsvinde i Dybet. For tre Aarhundreder siden har en ung Pige nok grædt utrøstetligt over Tabet af den lille Ring, nu først kom den for Dagen, og Finderen fik en Ducør, som han blev glad for.

Der blev fundet mange Skaar af Ovnkakler i de gamle Kulturlag, nogle har maaske hørt til samme Ovn, de var grønglasserede og forestillede bibelske Personer, Helgener og Helgeninder. Som sagt, det fromme Pottemagerarbejde var kun bevaret som Brudstykker,

men for fire Hundrede Aar siden har de dannet en hel Ovn, som det har været en paradisisk Aabenbaring at se paa.

Der blev dog fundet een ganske fuldstændig Kakel, det gik saaledes til. Stenhugger Breil gav sig til at undersøge en Egetræstønde, som var fundet staaende i Jorden dybt nede i Bunden af Udgravningen. Breil gravede med Hænderne i det sorte Ælte og halede saa paa éngang det smukke Keramik op fra Dybet. Kakkelen er af en yndet Type fra Christian den Fjertes Tid, den har et rudeformet Felt i Midten og Renaissanceornamenter i Hjørnerne, det hele er meget enkelt, men af god dekorativ Virkning.

Tønder og Kar finder man ofte nede i den københavnske Jord, engang har de staaet frit og skullet opsamle Regnvand og Tagdryp, eller de kan have hørt til Brygges og Farveres Virksomhed. I Tidens Løb er de saa blevet fyldt til og dækket af de stadigt voksende Overlejringer; men forinden kan jo en og anden Genstand være smidt ned i dem, den kan saa fortælle, hvorlænge det er siden, at Karret gik ud af Brug. Paa Staverne og i Bunden er der hyppigt indskaaret Mærker og Tegn, det kan være Bødkerens Signatur, men det kan ogsaa være Eksportmærker, hvis Tønderne egentlig var beregnet til Ølankre eller Sildefustager.

Omtrent midt i Grunden skar Gravningen igennem et lille tilfyldt Kælderrum, hvori der kunde opsamles en Mængde Lerkrukker af forskellig Form og Størrelse. Lertøjet havde engang været opstillet paa Træhylder, men de var længst formuldet, det var tydeligt nok over Hundrede Aar siden, at Jorden er skredet ned i Kælderen. Der var Blommesten og Kirsebærsten i et Par af de største Krukker. Mon det er Ildebranden 1795 eller Bombardementet 1807, som har begravet det lækre Syltetøj?

DEN GAMLE LADEGAARD

Nu er den gamle Ladegaard revet ned, men det er saamænd ikke noget at hulke over; den Anstalt har aldrig været anlagt for det sentimentale. Bygningerne var ikke dejlige, og Minderne, de rummede, hørte in- genlunde til den lyse og muntre Slags. Det kan nok være, at der i Tidens Løb er sagt og skrevet adskil- lige Pudsigheder om Livet og Lemmerne derinde, men det har altid været af Folk, som var udenfor. Saadan har Københavnerne jo engang trallet sig trætte paa Visestumpen: »Har du været, har du vaaren, har du væ't paa Ladegaar'en?« Og i Slutningen af 60erne har man moret sig storartet over en kvik Benævnelse paa Lemmeflokken, som hver Morgen sjokkede paa Feje- tur ind til Byen, der kommer den frisiske Garde, sagde man, det var fordi Ladegaardens Inspektør hed Friis. Men det er jo altsammen forbi nu, der er et stort Hul i Jorden, der hvor Anstalten har ligget, og i Løbet af 1931 vil der have rejst sig et nyt Beboelseskompleks paa Tomten. Men Ladegaardens hele lange Historie bliver vel engang nedskrevet og foredraget for en tænksom Efterslægt. Man har dog stadig kunnet læse sig til adskillige Træk af Stedets skiftende Betydning og veks- lende Bebyggelse gennem de sidste 300 Aar; det tager sig i Korthed saaledes ud:

I Aaret 1620 lod Christian den Fjerde opføre og indrette en Ladegaard paa dette Sted. Den skulde være et Mønster og Forbillede for det danske Landbrug. Det var et bekosteligt Værk med mangfoldige praktiske og kunstige Indretninger; Hovedbygningen var et anseeligt grundmuret Hus med mange skønne Gemakker, og uden om laa der Loer, Lader, Fæhuse og Stalde. Der stod flere Hundrede Stude paa Stald, foruden at der var en Masse Køer, Faar og Svin. Dertil kom at det hele var anlagt med stor Betænksomhed, som et Led i Stadens ydre Befæstning. Der var Volde og Grave udenom det hele Kompleks, saa at Hovedbygningen har præsenteret sig som en af Datidens forsvarsberedte Herregaarde. Og saa alle de Ting og Indretninger, der skulde lette Driften og gøre den rentabel, der var Vandingsanlæg, som satte Folk i Forbavselse, og alle Slags snilde Mekanismer, som kun fremmelige Fagmænd kunde begribe. Kongen selv gav Ordre om stort og smaat, og han fulgte med i Arbejdet paa Markerne og i Staldene. Men saa paa engang, mens alt var i allerbedste Gænge, indtraf der et Uvejr med Storm og Jordskælv. Inde i Byen faldt de fire Smaaspir ned af Vor Frue Kirkes Taarn, og Sanct Nicolai mistede sit høje Spir. Avlsgaarden hinsides Sanct Jørgens Sø gik ikke Ram forbi, men blev ødelagt i Bund og Grund, en Mængde Kreaturer blev dræbt, da de prægtige Stalde skred sammen.

Christian den Fjerde tabte imidlertid ikke Modet over for slig en uafvendelig Hændelse; han lod Gaarden rejse op igen, og havde den før været en Seværdighed, saa blev den nu til en Forunderlighed. Hele Anlægget var som en lille Mønsterfæstning efter det nye hollandske System med skarpt skaarne Volde, spidsvinklede Bastioner og et lille Glacis uden for de vandfyldte Grave. Den nye Ladegaard stod færdig i Aaret

1630, og saa blev der overalt taget fat med friske Kræfter. Kongen sparede ikke paa Opmuntringer til det store Mandskab, der skulde passe den indviklede Bedrift, men alligvel vilde det ikke gaa fremad, det gik tværtimod tilbage, Omkostningerne var for store i Forhold til Udbyttet. Da det endelig gik op for Kongen, at Gaarden ikke kunde svare sig, blev han ked af hele Herligheden, og overlod i 1645 Forpagtningen til en Mand, der hed Peder Svenske. Men det er nok heller ikke lykkedes for Peder Svenske at faa drevet Udbyttet i Vejret, han ledede kun Driften i seks Aar, saa tog Kong Frederik den Tredie den fra ham, og Ladegaarden med sine Jorder blev derefter overladt til tyve Hollændere fra Amager, som skulde forpligte sig til at svare Landgilde af Naturalierne. Hollænderne byggede sig tyve Gaarde i Egnen omkring det nuværende Allégade, det var Begyndelsen til Frederiksberg By. Det vidtstrakte Areal, som skulde dyrkes paa almindelig landmandsvis, blev forøvrigt dengang kaldet Ny Amager. Nu gik det meget godt med Jordernes Pasning og Afgrødens Indhøstning. Hollænderne var flinke nok, men Landgildet til Slottet kunde de alligevel ikke overkomme, deres Forhold til Kronen blev derfor lempeligt løst, og saa var det om at gøre at finde paa en ny og bedre Anvendelse af Ladegaardens store Hovedbygning. Den blev med flot Bevilling udstyret og indrettet til at modtage et halvt Hundrede Klædemagere, som var fordrevne fra deres Hjemland Bøhmen, og som gav sig ud for at være villige til at komme og ned sætte sig her i København med deres Familier og Svende. Da endelig alting var rede til deres Modtagelse, kom der Afbud fra dem, og Ladegaarden var igen ledig. Imidlertid blev der Krig med Svenskehærens Opmarsch udenfor Stadens befæstede Grænse. Ladegaards-Fæstningen kunde ikke holdes af de Danske, den blev be-

skudt som en fjendtlig Skanse med Kanonerne paa Hovedstadens gamle Volde. Den stod snart i Brand, blev en rygende Ruin, et Krigens og Ødelæggelsens triste Monument og Vartegn. Da Stormen var afslaaet og Krigen endt, fik Christoffer Gabel de sodsværtede Mure foræret af Kongen. Efter Gabels Død kom Ejendommen igen under Kronen, den var da genopført som en lang, lav tegltækket Bygning, som fandtes bekvemt at kunne indrettes til Krigshospital. Under den hærige Epidemi 1711 blev den ligesom det nærliggende Landsted Wodroffgaard benyttet til Pesthus. Dengang var der en Præst herude, som hed Hans Frost, og han gik saa opofrende til Tjeneste for de Syge, at han selv blev ramt af Pesten og døde af den. Paa en af Markerne tæt ved Ladegaarden var der gravet store Kuler, hvori man nedlagde dem, som Pesten slog ihjel. Det blev siden Ladegaardens Blegeplads, men stundom benævnedes Jordstykket Kirkegaardsmarken, det var en Mindelse om den sørgelige Tid, og om det, der gættedes dernede et Par Spadestik i Dybden. Da Pesten havde raset ud, var Ladegaarden tom og øde og henstod saaledes indtil den næste store Ulykke kom over København. I 1728 blev Hovedstaden hjemsogt af den forfærdelige Ildebrand, som gjorde Masser af Mennesker husvilde. Alle Lemmerne fra det nedbrændte Hospital i Brøndstræde blev sendt herud paa Ladegaarden, og samtidig blev den et Hjemsted for faderløse Soldaterbørn, den kom ogsaa kort Tid efter til at fungere som Straffeanstalt for Militære. Saa endelig i 1768 bestemte Københavns Kommune sig til at overtage Ladegaarden sammen med den nærved liggende Valsemølle for den Sum 22,100 Rdl. En halv Snes Aar efter bortsolgtes dog Møllen med dens tilhørende Jorder, og paa disse Grunde opstod senere Gaarden Mosendal. Kommunen har tydeligt nok haft en særlig Hensigt

med Købet af Ladegaarden, det var nemlig paa de Tider uomgængeligt nødvendigt at skaffe det gamle Pesthus ved Kalvebodstrand en Afløser, og kort efter at Ladegaarden var blevet erhvervet, fik den da ogsaa Navnet Sanct Hans Hospital. I de lave gulkalkede Længer blev nu al menneskelig Elendighed stuvet sammen, der var en Klynken og Jamren i Sygestuernes snævre Rum, og der lød uhyggelige Skrig og Brøl fra de »Bindegale« i Daarekisterne. Al denne Gru fik først en Ende i 1816, da alle de Syge blev flyttet til Bistrup ved Roskilde.

I Aaret 1822 blev Ladegaarden indrettet til Modtagelse af Fattige og Husvilde og fra 1833 blev ogsaa Løsgængere og straffede Personer interneret her. Forud nemlig i 1807 var der paa Ladegaarden indtruffet en krigerisk Situation. Englænderne havde sat sig fast i Stillinger lige ved Gaarden, og Københavns Skyts maatte ligesom 1659 rettes mod dette Sted. Det siges, at Kuglerne gennemstrefede de lave Vaaninger, og satte Lemmerne i vedholdende Forbavselse, fordi de ideligt truedes med Kvæstelser og Død. Englænderne tog sig forøvrigt meget venligt af de Syge, de kørte dem ud i Frederiksberg Kirke, hvor der var god Sikkerhed. Hospitalets Dynevaar og Madrasser erobredes derefter af de engelske Ingeniører, der brugte dem til at fylde Jord i og bygge Skanser af.

I 1853 rasede Koleraen voldsomt mellem de fattige og skrøbelige Mennesker paa Ladegaarden, som da var Bolig for Husvilde og forældreløse Børn.

1908 slutter Ladegaardens Saga. Dens senere Historie indtil Nedrivningen handler kun om Bygningernes stadige Forfald.

Men endnu er der vel dem, der kan huske de forhutlede Skikkelser, der i tidlige Morgentimer manøvrerede Vandkander og Fejekoste paa Byens mennesketomme Torve. Der var altid en Opsynsmand til at

overvaage den graa Lemmeflok, han var i Uniformsfrakke med et blankt Messingskilt paa Maven og et irgrønt Udtryk i Ansigtet. Denne Mand havde ikke andet at bestille for den Løn, han fik, end at se bister ud, og han var stedse saare nidkær i sin Tjeneste. Medens Lemmerne røgtede deres Dont med sløv Rutine, var de dog stadig vagtsomme over for alt, hvad Skæbnen havde placeret indenfor Riskostens Rækkevidde. Heldet kunde lade det være en henkastet Cigarstump, stundom en ægte Havanna.

Der er til vore Dage bevaret adskillige Ting, som har haft Tilknytning til Ladegaarden og Livet indenfor dens Mure. Paa Sundholms Hovedport ud mod Brigadevej er Ladegaardens gamle Dørhammer blevet anbragt. Det er et smukt Stykke Gørtlerarbejde, som nok kan stamme fra 1768. For mange Aar siden blev denne Dørhammer stjaalet, den var af en behændig Tyveknægt skruet løs og fjernet fra sit Sted ved Nattetide. Da den havde været savnet i nogle Dage, kom den dog tilveje igen, den blev fundet henslængt ude paa Nørrefælled.

I Bymuseet opbevares noget gammelt Skyts, som er fundet ved Gravning omkring i Ladegaardsterrænet. Der er Fuldkugler, som kan være fra Svenskekrigens Dage, og der er Bomber og Sprængstykker af Granater, som tydelig nok er fra Englændertiden. Endvidere er der et Kongemonogram hugget ud af en Jærnplade, det er fra Frederik den Fjerdes Tid, men man kan ikke sige, hvor eller hvorledes det har været anvendt. Saa er der to svære Hængelaase med tilhørende Nøgler, de har været brugt ved Kaschotterne i Tvangsafdelingen. Der er ogsaa nogle af de saakaldte Ladegaardspecier, der udbetaltes Lemmerne for Overarbejde og kun kunde veksles for Valuta i Ladegaardens Markettenderi. Endvidere ejer Bymuseet et Tudehorn til Brug

i Ildebrandstilsfælde, det var jo ikke saa helt sjældent, Beboerne forsøgte paa at brænde Anstalten af. Fremdeles to Haandsprøjter, en Morter med Støder drejet ud af det haarde Pokkenholt og brugt i Raspeafdelingen, hvor der blev stødt Farvetræ, ligesom i det gamle Rasphus paa Christianshavn. Museumsmontren gemmer ogsaa et hjemmelavet Mordvaaben, som engang er blevet frataget et ondsindet Ladegaardslem, det er bare en Sten med et Stykke Hyssing ved, der er et naturligt Hul i Stenen, saa Naturen har selv fristet Manden til at lave en Todtenschläger af den. Mest interessant er vel nok den gamle Klokke, som har kaldt Lemmerne sammen til Fejeturen om Morgen og til Maaltiderne i Dagens Løb. Det er ikke bare en Klokke, man kunde tage i Haanden og klemte med, nej, det er en snild Maskine, en mekanisk Indretning med Haandgreb og Vippestang og Snoretræk og Fjederkraft, og dertil gjort skøn med Krøller og Snirkler af haandsmedet Jern. Naar man nu sætter denne Mekanisme i Bevægelse, saa lyder den skrattende Klokke, akkurat som dengang da Staklerne skuttende samlede sig og lystrede Kommandoen.

EN GAMMEL TINKANDE

Firmaet Kopp paa Amagertorv var igen ved at udvide Forretningen; Lagerrummene skulde gøres større. Tomten blev gravet ud til Indmuring af store, rummelige Kældere, det vil sige i halvfjerde Meters Dybde. Udgravningens Bund svarede netop til det faste Lers oprindelige Overflade, som her ligger ganske lidt højere end daglig Vandstand, svagt skraanende ud mod Stranden.

For Tusinde Aar siden var her en frisk og aaben Strandeng med blanke Pytter mellem grønne Tuer. Store Stenblokke har hist og her raget op fra Undergrunden, de var Hvileplads for Maagerne, som i skrigende Flokke kredsede over de øde Holme derude i det stride Vand mellem Sjællands og Amagers Kyster.

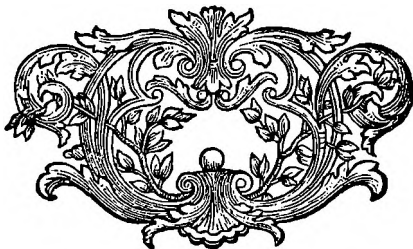
Arbejderne saa godt efter, medens de gravede, og de gjorde et enestaaende sjældent Fund. Tre Genstande blev optaget fra de allerunderste Lag, først en Tinkande, saa en lille trebenet Lerpotte, djærvt og dristigt formet, og endelig en bredbuget Stentøjskrukke, der overlegent sikker sætter sine Hanke i Siden.

Men det er Tinkanden, som er det mærkeligste, den er blevet temmelig voldsomt behandlet, inden den kom i Jorden; Siderne er sammenbanket og Laaget revet af. Alligevel kan man opfatte dens oprindelige

Form og genkende Typen. Slige Kander var i Senmid- delalderen just en Ejendel af særlig Værd, et Stykke Indbo, som Familien vaagede over og passede med kærlig Æmhed, Skænkekanden, der kom paa Bordet ved Fest og Højtid, eller blev sat frem for de bedste Venner og de fornemste Fremmede.

Det er engang i Christian den Førstes Dage, at denne Kande har pranget som Stads og Stolthed hos en Borger i Byen. Kælne Tungesmask og Sideblik har hilst den til Velkomst, og for hver Gang den tømtes, er Skæmten blevet drøjere, Latteren mere rungende, indtil endelig Kanden stod forlegen tilbage paa Bordet, naar Gæsterne forlængst var faldne under det. Stundom kunde vel en og anden fortryde paa det umaadeholdne Levned og give Drikkekanden hele Skylden, og det er maaske i en saadan Opgørsstund, den slængtes bort som en ond og foragtelig Ting.

Men saa er der noget mere at sige om denne Kande, der er noget særdeles ved den, noget overraskende, noget, man først opdager, naar man ser den meget nøje efter. Det er en Medaillon med Jesu Navn, præget indvendig nede i dens Bund. Det har skullet være en Paamindelse midt i Nydelsen, en Paakaldelse under Svagheden, en Signelse, som har kunnet gavne Øllet og adle Vinen. Den skjulte det saa længe, den beskedne Kande, men i Bunden er den altsaa from og god.

HVAD DER GEMMER SIG I JORDEN

Under Hovedstadens Gader og i Husenes Grunde skjuler der sig Minder og Rester fra gamle Dage. Den oprindelige Strandbreeds bløde Linje bugter sig dybt nede under regelrette Karreer. Grøfter og Vandløb tegner slyngede, dyndsorte Striber i Lerbundens lysgule Flade. Plankeværker og Pilegærder, Grundskel og Havehegn, Hustømmer og Stolpevægge, snittede Pinde eller duelig tildannede Pæle muldner i de mægtige Opfyldningslag. Ejerskifte har forsigtigt flyttet dem tommevis; Ildebrand og Fjendevold skaanede ikke de gamle Hegn, men slettede dem eller rev dem om, saa Menneskene maatte begynde forfra med at afgrænse sig nye Omraader paa de jævnedes Tomter.

Stenhusene var stærkere, de stod støt og solidt paa store, tunge Kampesten. De kunde forny sig, mens Grundmurene forblev de samme. Men det, som fra først af var Stue, blev lidt efter lidt til Kælder; Gaderne højnedes jo ved Ophobninger, hele Byen voksede i Vejret.

Efterhaanden blev gamle Brønde kastet til, og nye blev stadig gravet. Der kunde slippe mange mærkelige Ting med, naar en Brønd blev fyldt, den kom til at gemme og bevare Hemmeligheder i sit Dyb. Under Illums nye Hus paa Østergade gjordes der udmærkede

Fund i to Brønde, og et heldigt Tilfælde bragte et enestaaende Brøndfund i Nørregade. Men som sagt, der ligger endnu skjulte Skatte mange Meter under vore Gader og Gaarde, og nogle af dem er saa godt gemte, at de først vil blive fundet langt, langt ud i Fremtiden.

Hvorsomhelst der bliver gravet i Byens Grund, træffer man paa tydelige Spor af Menneskers Virksomhed i forrige Tider, Forsvarsanlæg af sammenstabilede Kampsten, Bygningsrester af Træ eller Tegl foruden tabte og bortkastede Brugsgenstande af alle mulige Arter kommer frem for Dagen. Fundene beretter sandfærdigt omend noget sendrægtigt om Perioder, der opstod og atter gik tilgrunde, om ideligt skiftende Forhold, om et broget, mangfoldigt Liv, der havde fundet sin Tumleplads og sit Virkefelt paa Jordstrimlen mellem Sundet og Søerne.

Nede i Jorden under Frederiksberggade tæt ude ved Raadhuspladsen ligger der Rester af en ældgammel Kirke. Ruinen er kun delvis afdækket, og Partier af den er slet ikke gravet frem endnu. Det tyvende Aarhundrede gaar glemsomt sin Gang henover en viet Tomt, som engang har baaret en Stavværks-Hal, Helligdommen for det lille Fiskerleje, der voksede sig frem til at blive Landets ypperste Havn og Hovedstad. Djærve Borgere, Absalons Samtidige, har flokket sig her om Altersten og Daabskumme. Her er Livets Højtidet fejret og forkyndt den ganske Stad med festlig Klokkringning. Her brændte Dag og Nat fire Aarhundreder igennem en lille Lampe, taalmodigt passet og skærmet. Da den sitrende Flamme endelig sluktes, var Middelalderen forbi. Hvem mindes nu i Færdslen ved B. T.-Centralen »Sancte Clemens i Hafn«?

I Jorden omkring Kirken er utallige Døde blevet lagt til Hvile, saa nær som muligt ved de hellige Mure.

Men de fleste har maattet flytte sig, da Paladshotellet blev bygget. Alligevel ligger der vel nok en og anden brunet Benrad og famler ved sit møre Ligsvøb dybt nede under den merkantile Rastløshed.

Et Sted ude i Nærheden af det gamle Frederiks Hospital kan der under Gaden eller i Grunden af en Bygning endnu være bevaret Fundamenter af Sanct Annæ Hospital og Gæstehus, hvortil der hørte et lidet Kapel. Stiftelsen var bygget og indrettet 1516 af en velhavende, lægekyndig Mand, som hed Klaus Jensen Denne.

I hine Dage var Bolværket mod Stranden langt højere oppe i Landet end nu, men ud i Vandet var der bygget en Mole, som Skibe kunde lægge bi ved. De Søfarende forsømte saa ikke at give et Offer i Pengeblokken ved Kapellet, og hvad der her blev samlet af Gaver anvendtes til Pleje af fattige og syge Mennesker, som ellers hjælpeløse maatte omkomme paa Vejene.

Den lange Kampestensbro strækker sig vel endnu paa tværs under Bredgade og Amaliegade. Forholdene her, hvor alt nu er i rette Linjer og Vinkler, har forandret sig meget, siden dengang Sundets friske Bølger skyllede op mod en aaben, sandet Bred.

Klaus Denne kom forøvrigt til at flytte sit Hospital til Sanct Gertruds Kapel, som laa inde i Byen, men som heller ikke kan stedfæstes nøjagtigt. Der kan gemme sig Rester af det i Kvarteret mellem Kultorvet og Høuserplads. Skulde et Tilfælde bringe sikre Fund af Komplexet, vilde der være god Grund til at mindes den fromme og nidkære Klaus Denne.

Under de vanskelige Kaar lige i Kirkeomvæltningens Dage kom Stiftelsen ud for megen Modgang. Men de Syge erklærede hellere at ville nyde den fattige Forplejning med Denne som Forstander, end træde ind i en

mere velforsynet Stiftelse, medens han forpligtede sig lige overfor dem til at forblive deres ydmyge Tjener med Liv og Gods til sin Død.

Hinsides Sanct Jørgens Sø tæt ved Gamle Kongevej, kan man vente at støde paa Grundmure af Spedalsksheds-Hospitalet. Det har været en stor Gaard, i hvis ene Fløj Kapellet var indrettet. Terrænet herude er meget sumpet, saa man skulde grave dybt ned for at naa de gamle Fundamenter, men som oftest nøjes man med at ramme Beton-Pæle ned og bygge paa dem. —

Der har ligget en Kirke udenfor Nørreport, bygget af Christian den Fjerde og nedbrudt 1658 under Svenskehærens Belejring af Staden. Det er et Sted i Frederiksborggade-Kvarteret, man maa søge dens Beliggenhed, saa Fundamenterne ligger jo foreløbig godt gemt under de forholdsvis nye Bygninger, men en lille Gravning kan jo tænkes at hjælpe til Stedfæstelse.

Hvis der ad Aare bliver sat Ombygninger i Gang langs Graabrødretorv, kommer der sikkert store Rester for Dagen af Københavns ældste Kloster. Der er bevaret en enkelt hvælvet Kælder under Huset Nr. 11 paa Torvet, den siges at være en Rest af Prisonet eller Klosterfængslet.

Fremtidige Gravninger vil nok bringe mange og mærkelige Ting for Dagen. Overraskende Fund kan dukke frem, og Skuffelser kan komme til at følge Skovlens Arbejde i forud forventede gode Fundpladser. Fortidens Gaver, der rækkes os fra Dybet, er som Tegn og Undere, Menneskene forstaar ikke altid deres Værdi. De tager nølende imod dem og lægger dem til Side; men løndomsfuldt forvandler de sig til Guld eller Sølv og bliver saa varsomt lagt til Skue i Nationens Skatkammer.

KØBENHAVNS KONGELIGE STJERNEBORG

Der har jo adskillige Gange været Tale om at flytte Rundetaarn, fordi det stod i Vejen for den stærke Færdsel, men en Nedrivning har vist aldrig været foreslaaet; er der noget en ægte Københavner nødig vil af af med, saa er det da Rundetaarn, Byens mest gemyt- lige Mærkværdighed. Det er jo ogsaa selve Christian den Fjerde, som har udspekuleret Bygværket, og med egen Haand har han lagt en Sølvmedalje med sit Billede ned i Grundstenen hin 7. Juli 1637, medens Mester Jørgen Scheffels Folk stod parate til at mure Taarn og Kirke. Bare Indgangsporten den er en Seværdighed, og dertil et Minde og Monument for trende danske Konger. De søde Engleaasyn ser lidt mutte ud, men saa var Tidens Stil og Mode. Ornamenterne er underligt tungtflydende i deres Snirkleri, man vil ikke rigtig tro paa, at de er hugget ud af den haarde Sandsten, men det var Barokkens Maner, og den har skam fordret Dygtighed af Billedhuggerne. Der er indsat to Indskrifttavler i Portalen, de henvender sig egentlig kun til Folk, som tilgavns forstaar det latinske Sprog, men for slige Lærde vilde det nu være en vovelig Sag at staa stille paa den snævre Kørebane for at tyde den næsten udviskede Skrift. Alligevel er det blevet gjort, og Oversættelsen af de to Tavler vil lyde saaledes:

»Fremmede! Det Tempel, som Du her ser, er viet den sande treenige Gud. Samtidig skal det være en ærværdig Bolig for Muserne og et Udkigstaarn for Mathematikerne. — Hvad den højst berømmelige nu salige Konge Kristian den Fjerde her har grundlagt, nemlig et Tempel for den hellige Treenighed, et kongeligt Bibliotek og en Stjerneborg af vidunderligt Arbejde, det har Kong Frederik den Tredie nu fuldført og indviet. Gud giv det maa blive Sæde for Studier til almen Nytte, til Berømmelse, Lykke og Held.«

Og saa er der den underlige Rebus højt tilvejs paa Taarnet, den har nok været til Grubleri og Hovedbrud for Menigmand snart i tre Aarhundreder. Den fanger stadig Øjet og fængsler Fantasien, endda Løsningen paa den sælsomme Hieroglyf er ganske ligetil og saare simpel, et Ønske om, at Herrens Visdom og Retfærd maa herske i Kongens Hjerter. Som Fromhedsytring er det jo meget net og nydeligt, men Maaden det er sagt paa, er det interessanteste. Noget af det fineste ved hele Taarnet er det lave Gitter, som løber langs med Krongesimsen. Mage til dygtigt og kunstfærdigt Smedearbejde skal man lede længe om; saa kan man ganske vist finde noget, der er ligesaa godt, nemlig de store Gitterdøre for Christian den Fjerdes Kapel i Roskilde Domkirke, men de er ogsaa lavet af den samme Smed, han var Kongens Hofsmid og hed Caspar Fincke. De skulde tage og gaa op paa Rundetaarn en Dag og kigge rigtigt grundigt paa det kunstfærdige Gitter, der er nydelige og fornøjelige Enkeltheder i de forskellige Felter. Rundetaarn er 36 Meter højt og 15 Meter i Tværmaal, Højden er altsaa kun lidt mere end det dobbelte af Bredden. Den mærkelige Sneglegang bæres af Hvælvinger, og i syv jævnt stigende Vindinger fører den op til Taarnets øverste Del. Midt i Taarnet staar den hule Spindelsøjle, for mange Aar siden faldt en Dreng jo

ned igennem den, og det var et Mirakkel, at han kom levende frem igen, da der blev hugget Hul forneden i Muren. Inden Kirken og Taarnet blev bygget, laa der en Del Haver og Smaahuse paa Terrænet. Det maatte jo saa altsammen sløjfes, og Kongens Ordre til Rentesmesteren desangaaende, giver et tydeligt Bevis for Kongens gode Forstand paa Haandværksarbejdets Finesser. Ordren er dateret 17. April 1637, og lyder saaledes:

I Morgen skal to hundrede Mand af Holmens Folk, Arkeliet og Soldater, tage Taget af de Huse og Boder, som findes paa den Plads, som den nye Kirke skal staa paa tvers over for Regensen og sætte Tagstene udi den Vinkel, som findes ved Hans Bøiesens Hus. Naar sligt sket er, da skal Husene nedertages og Tømmeret stort og smaat føres op paa Volden, der hvor Stenene blev ført neder af Volden, hvortil Rustvognen, Slottets Arbejdsheste item de af Provianthuset og Børnehuset skal bruges, saa at man i en Hast kan faa det op paa Volden, og skal der sættes Vagt allevegne paa det at man saa meget ske kan, hindrer Folks Tilløb og Stjælen; der skal ogsaa ordineres Officerer, som giver Agt paa samme Arbejd. — Fra Slutningen af Aaret 1636 og lige indtil i Foraaret 1639 blev der stadigt tilslæbt Kampesten. Først tog man dem fra Volden, senere hentede man dem ved Skovshoved og paa Amager. De hollandske Mursten, som skulde bruges, var af Kongen bestilte hos en Teglbrænder i Emden.

Det nære Naboskab mellem Rundetaarn og Trinitatis Kirke er egentlig ret tilfældigt, men derved har det tykke Taarn jo faaet samme Rang som Byens slanke Kirketaarne, endskønt der aldrig har været Klokker eller andre fromme Indretninger i det. Københavns kongelige Stjerneborg har alle Dage været Taarnets rigtige Navn, det blev bygget og indrettet til Observatorium, vel nok en Slags Erstatning for Uraniborg og

Stjerneborg paa Hveen. Trinitatis Kirke blev ikke indviet førend 1656, hvorimod Rundetaarn var taget i Brug allerede i Christian den Fjerdes Dage. Den lærde Longomontanus har vel været ivrig efter at komme i Gang med det himmelske Studium. Han fik da ogsaa stillet Instrumenter op, pyntelige Maskiner, som det var en Fornøjelse baade at se paa og kigge i. Tænk bare paa Tyge Brahes store Stjerneglobus, den der var havnet et Sted i Schlesien, men blev erobret af Prins Ulrik, som sendte den til Danmark, den snilde Mekanisme med snurrende Tandhjul og mangehaande indviklede Bevægelser, har været en Ubegribelighed og et Eventyr for jævne Folk, som fik Lov til at se den. For dem af Faget var det et kosteligt Arvestykke efter den berømte Astronom, en statelig Stolthed, et helt lidet Univers af blankpoleret Messing. I 1681 blev Ole Rømer kaldt her hjem fra Paris for at forestaa Observatoriet. Om ham ved jo alle Danske, at han fik gjort den Opdagelse, at Lysstraalerne bruger en viss Tid om at naa fra et Sted til et andet, det havde han forresten fundet ud af allerede medens han var i Paris.

I Rømers Tid blev Rundetaarn forsynet med adskillige nye Instrumenter og Apparater, men hele Herligheden blev ødelagt af Ildebranden i 1728, ogsaa Biblioteket over Kirkehvelvingerne gik til Grunde. Adskillige Gange senere er Observatoriet saa blevet ombygget og stadig forsynet med nye videnskabelige Hjælpemidler, men alligevel gik det nedover med dets Betydning, fordi der rundt om i Europa blev indrettet langt mere tidssvarende Observatorier. Endelig i 1861 blev Observatoriet paa Rundetaarn nedlagt, og det astronomiske Arbejde blev fortsat i den smukke nye Bygning paa Rosenborg Bastion. Samtidig flyttede Universitetsbiblioteket bort fra Kirkeloftet. Det kan ogsaa nævnes, at Oldnordisk Museum var installeret i et Værelse over

Hvælvingerne, og at der stod Runesten opstillet nederst i Taarnet og udenfor Kirkens søndre Væg, men det blev forbi i 1807. Indtil fornylig var de støvede Rester af en stor Planetmaskine, det eneste Minde om Taarnets oprindelige Bestemmelse. Planetmaskinen, som skal være konstrueret af Ole Rømer, blev noget medtaget af Branden 1728, og derefter forandret af Peter Horrebow. I 1928 blev Værket istandsat af Bertram Larsen, og Himmelm billedet restaureret af Konservator Rønne, saa nu kan man sætte sig ind i det kopernikanske System bare ved at betragte Maskinen, som stadig er i Gang. Først fra 1927 har Rundetaarn og nogle af Rummene paa Kirkeloftet igen faaet en passende Anvendelse. Paa Taarnets Platform er der indrettet et Observatorium, som hver klar Aften er tilgængeligt for alle og enhver.

I et Par Værelser over Kirkeloftet er der blevet indrettet et nyt kommunalt Museum, en Udstilling af Billeder og Genstande, som har med Mathematik og Astronomi at gøre. Harald Mortensens Museum skulde man egentlig kalde det, for han er Ejer af de fleste af Sagerne, men det er Kommunen, der har givet Husly i de historiske Lokaler. Naar Forskeren Harald Mortensen eller Astronomen Luplau Janssen forklarer Samlingen for Publikum, saa bliver det vældige Verdensrum af bekvemt og letfatteligt Format. Man kan saa have Udbytte af at gaa op paa Platformen og sætte Øjet til den store Kikkert, alt imedens en elskværdig Observator utrættelig beretter om Stjerner og Planeter. Naar man saa fra Kikkerten og Kulden gaar ned under til det lune Museum, bliver det altsammen indlysende og haandgribeligt illustreret med Billeder og Apparater. Hvad er der ellers at se i Harald Mortensens Museum? Jo her er mange Ting, som vel betænkt er noget af det interessanteste paa denne Jord. Her er ægyptiske og kinesiske Solkronometre og smaa europæiske Soluhre,

som man har maattet hjælpe sig med, forinden Lommeuhret blev opfundet. Her er gamle Kikkerter og Mikroskoper og Kvadranter og Sekstanter og Almanakker. Og disse Almanakker var ikke alene Skema over Aarets Dage og Solens Stillinger og Maanens Faser, men de gav ogsaa gode Raad og fremhævede visse Tider som særlig heldige til Giftermaal og Aareladning, spaaede Vind og Vejr, hvad der var en vigtig Ting for Landmandslivets Velfærd.

I en af Montrene ser man en Foliant, som i 1807 er blevet gennemskudt af et Bombe-Sprængstykke. Den uuhøflige engelske Hilsen, et skarpkantet Jernstykke ligger og skammer sig ved Siden af den ødelagte Bog, forresten er det vist bare en latinsk Kommentar til et oldgræsk Værk, som ellers Bogormene gerne kunde have faaet Lov og Fred til at æde op.

Ja, man kunde regne op de sælsomste Seværdigheder, men De maa meget hellere selv gaa op og betragte Samlingen. Husk saa endelig at se den store Kvadrant, som Thomas Bugge benyttede, da han i 1777 bestemte Polhøjden for Rundetaarn. Det er vel nok et Mesterstykke af Nøjagtighed, se bare paa Stativet den staar paa, Snedkerkunst og Drejerkunst i skønneste Forening. Hvis det kan more nogen at vide det, er Polhøjden for Taarnet 55 Grader, 40 Minutter og 57 Sekunder.

Men mest af alt er Museet dog et Minde for Tyge Brahe. De allerfleste ved vist ikke stort mere om samme berømte Adelsmand, end at han havde en Metallap paa Næsen, at han engang fandt en ny Stjerne, som smuttede fra ham igen, at han aldrig har ejet en Kikkert, men udforskede Himlen igennem et gammelt Geværløb, og endelig at han døde, fordi han en enkelt Gang ikke gav sig Tid til at udføre en af Menneskelivets mest banale Funktioner. Men lad saa Harald Mortensen for-

tælle dem, han ved noget om Tyge Brahe og adskilligt mere, og lad ham vise dem Fundene fra Hveen, saa vil de faa et Indtryk af vor lærde adelige Landsmands Betydning.

Paa Væggene hænger der tæt med Tyge Brahes Portrætter, sammen med Planer og Prospekter af hans Observatorier paa Hveen. Nu er de næsten helt forsvundne, men hvor prægtige og praktiske de har været, disse Anlæg; skønne Renæssanceværker af rød Tegl, graahvid Sandsten og umalet Egetømmer. Grundstenen med Aarstallet 1576 blev nylig fundet i et Bondehus i Nærheden af Ruinerne, saa grundigt har man altsaa ryddet op i Tomterne, da Tyge Brahe var rejst bort, og Bygningerne stod ubeboede. Jorden har dog troligt gemt paa smaa Erindringer fra de store Tider, det hænder, at der kommer Rester og Skaar for Dagen, Gulvfliser fra Slottets fine Stuer og Kolbeglas fra Laboratorierne i de dybe Kældre, ja endogsaa Trækulstumper fra de kemiske Ovne har man gravet op derovre.

Fra den mudrede Bund i en gammel Brønd er et herligt Kunstværk hentet op, man ser en Afstøbning af det i Museet. Det er en Broncefisken, der har siddet paa Opstanderen i en Springkumme. Den har Form som en Fisk med en spjættende Hale, og Fisken har en liden Gigespiller siddende paa sin Ryg. Det er nu mere end tre Aarhundreder siden, der vældede klart og køligt Vand af Broncefiskens blanke Gab og i al den Tid har den ligget gemt dernede i det sorte Dynd. Men den lille Spillemand paa Fiskeryggen har været optaget af sin Musik, den har stadig mindet ham om Vandets rislende Vellyd, dengang det stolte Uraniborg stod i kongelig Agt og Yndest.

Ja et Besøg paa Rundetaarn er saamænd rigeligt Anstrengelsen værd, naar selv de gamle hæderkronede

Professorer har kunnet vandre op og ned igen ad Sneglegulvet flere Gange daglig, saa kan en moderne Københavner vel nok for en enkelt Gangs Skyld tage sig Ulejlighed paa. Naar Christian den Fjerde agtede sig tilvejs i Taarnet, lod han sig bære derop, han stævnede et Hold Matroser hid, og for de brave Holmens Folk har det vel været en overvættens Gunst og Naade, at faa Lov til at slæbe paa den mægtige Monark. Tsar Peter, som i 1716 besøgte København, fik det kuriøse Indfald at ride op paa Rundetaarn, medens Kejserinde Katarina gjorde Turen i Køretøj. I 1902 blev disse Rekorder slaaet af en Automobilhandler, der som en Slags Reklame styrede sin stønnende Bil Taarnet op og ned igen.

ET SÆLSOMT FUND

I Foraaret 1930 blev Vestervoldgade Nr. 111 nedrevet og Grunden udgravet til det nye Hus, Haandværkerforeningens Hus. Det er en Tilbygning til det monumentale Hjørnестed ved Ny Kongensgade, det er tegnet af Arkitekt Gotfred Tvede og opført af Murmester, Oldermann Andreas Wildt. — Over Porten i det nu forsvundne gamle lave Hus hang der som Skilt en stor forgyldt Hestesko, Smedien var beliggende bagest inde i Gaarden. Forhuset kunde vel være lidt over Hundrede Aar gammelt, der var dog ikke noget mærkeligt ved Stuerne, de havde jævnt pæne Paneler, og der var Bladrosetter under de gibside Lofter. Men i Sidehusets Opgang var Trapperækværkerne saa kunstfærdige og sjældne, at Bymuseet ønskede at bevare dem. Entreprenørerne Hansen og Klentz forærede dem saa til Museet. Det ene Rækværk er af Træ og har et udskaaret Snirkelornament som Afslutning forneden. Det andet er af Smedejærn med fint hamrede Rosetter paa krydsende Tremmer. Den gyldne Hestesko kom ogsaa paa Museet. Det varer vel ikke saa længe førend alle Byens Beslagsmede er afløst af Bil-Reparatører, saa er Skiltet blevet en Sjældenhed ligesom meget andet, der trænges tilside af den paagaende Teknik.

Ved Udgravningen for Fundamenterne til det nye

Hus kunde man se, at Terrænet i gamle Dage har ligget meget lavt her, omtrent i »daglig Vande«. For at nogen har kunnet bygge og bo paa Stedet maatte der altsaa fyldes op, og det er sket i sidste Halvdel af 1600-erne. Som Fyldmateriale har man dengang brugt alt hvad der kunde skaffes, saa det blev ikke det bare rene Lerjord altsammen, men saa er det jo, at der kan findes et og andet, som er sluppet med Fejeskarnet fra Husene og Strøelsen fra Staldene. Det meste af det som nu kommer for Dagen, efter at det har ligget indlejret i Fylden, er ganske dagligdags Ting, som er blevet kastet bort, naar de var udtjente. Her i Grunden optoges adskillige saadanne Smaasager, men der kom ogsaa noget forbløffende. — Nede paa den gamle Strandflade laa der et Menneskekranium med en grov Filthue trukket langt ned over Panden.

Mon ikke det uhyggelige Fund er et Minde om Svenskehærens Angreb paa Staden i Natten mellem den 10. og 11. Februar 1659. Eller ligger der en anden sælsom Tildragelse til Grund for, at dette Menneskehoved er begravet her under den gamle Smedie, hvor Hamrene klang Dagen lang, medens den røde Flammeild kastede vilde, flakkende Skær over de sorte Svende.

FORSVUNDNE HUSE

Saa forsvandt de sidste af de gamle Ejendomme i Stormgades søndre Side. Det var helt spændende og interessant at gaa en Tur igennem dem, lige forinden Nedbrydningen rigtigt havde begyndt at tage fat; der var saa meget at se paa og undres over. Som nu den store Sal inde over Gaarden i Nr. 21. En lys og kølig Fornemhed, fem høje Vinduer paa begge Langsider, og hvidlakeret, søjlebaaret Balkon i klassisk Stil; saa var det vel et Institut for græske Danse og Legemsøvelser? Nej ingenlunde. Det var Brødremenighedens Bedesal. Her var hverken Billeder eller broderede Skriftsteder paa Væggene, saadan forfængelig Pynt blev ikke brugt her. End ikke Juletræer eller Fastelavnsris bliver taalt af disse strenge Folk. Naar Brødrene i deres Søndagsklæder fyldte Salen, var det sort paa hvidt for deres ægte Fromhed og deres Foragt for alle Verdens Kulører og Dikkedarer. Det maa have været anstrengende at være en sand og gennemført Herrenhut, og de for hvem det lykkedes at gennemføre Programmet, gik da ogsaa rundt som hele Mirakler af Dyd og Korrekthed. Der var kun én Ros, som disse beskedne Folk kunde ønske sig, og det var netop Ros for deres Beskedenhed. For henved Hundrede Aar siden betød Brødremenigheden da ogsaa meget i Danmarks Kirkeliv, den var et Salt og

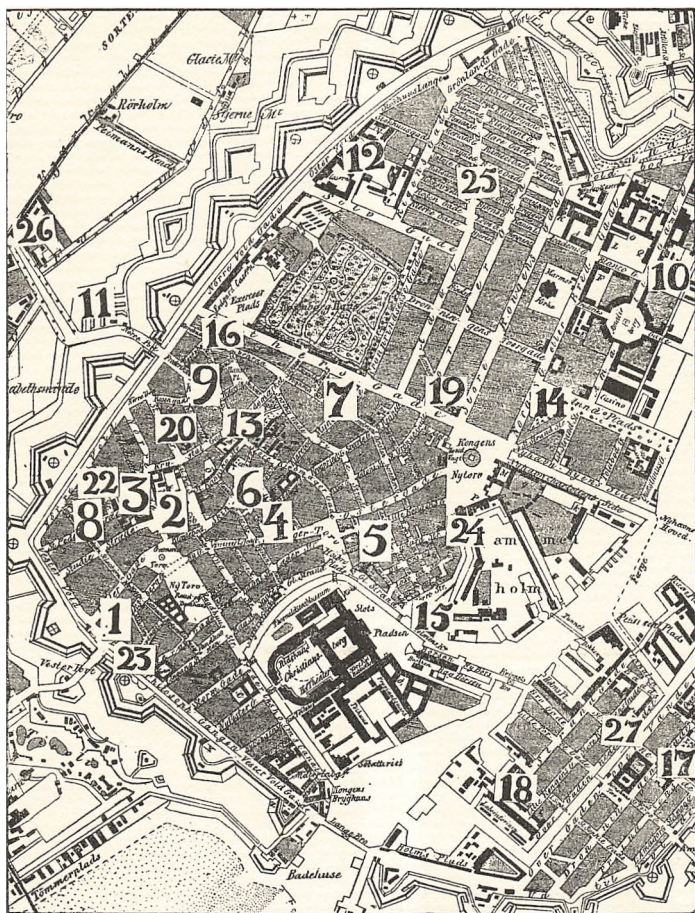
en Surdejg, som de allerfleste gik langt udenom af luter Respekt. Samtidig med, at der engang steg Bøn og Salmer tilvejrs fra Baghuset i Nr. 21, foregik der noget af en hel anden aandelig Art henne i Nr. 31. Her havde nemlig Rakettens Redaktion til Huse for Hundrede Aar siden. Det var bare to smaa Værelser, hvoraf det ene var Redaktionslokale og det andet Redaktørens Sovekammer; men her var sandelig ingensomhelst aandelig Snæverhed. Det var en mærkelig Mand, denne Bladudgiver Mathias Winther, i korte Træk lyder hans Levnedsløb saaledes. Han fødtes paa Fyn 1795, studerede Kirurgi i sin Ungdom og blev ansat ved Felthospitalet i Odense. Dette blev imidlertid snart øfter nedlagt, og dermed var W. brødløs. I sin Fortvivlelse gifter han sig med en fattig Skræderdatter; efter hans eget Udsagn den galeste Handling i sit Liv. Med Skræderdatteren fik han to Børn, og han opnaaede ogsaa en Ansættelse i Odense igen, saa han kunde klare det allernødvendigste. Saa fulgte et Skænderi med den stedlige Provst, og det gik saa vidt, at W. blev nødt til at flygte fra Odense, fra Kone og Børn og den vrede Præstermand. Alt kom til at se ganske haabløst ud. Til alt Held kom Winther nu i Forbindelse med Bülow til Sanderumgaard, som antog ham til at udarbejde en Digt-samling over Sanderumgaards Have. W. skilte sig udmærket fra denne Opgave og fik et rigeligt Honorar, saa han kunde tage til København, og der forsøge paa at faa den kirurgiske Embedseksamen. Han kom her til Byen med de allerbedste Forsæt, men det gik i Stykker for ham altsammen, han traf nemlig en Tjenestepige, med hvem han kort fortalt efterhaanden fik to Børn. Nu stod han der med tvende Koner og fire Børn, men uden nogetsomhelst at leve af, han besluttede at gøre Pinen kort og aflive sig. Men under Forberedelserne til Selvmordet fik han Betænkeligheder, han vilde

alligevel ikke tage al sin Bitterhed og sine utallige Ærgrelser med i Graven, hans hidsige Sind maatte have Afløb. Dette kunde kun ske i et Avisblad, men han blev selv nødt til at starte et saadant Blad til dette bestemte Formaal. I September Maaned 1831 udsendte han saa det første Nummer af Raketten. J. Davidsen kalder det et Smudsblad, men det er virkelig et altfor yndefuldt Navn til Mathias Winthers Produkt. Bladet indbragte ham en Masse Mulkter, men det fik ogsaa en Mængde Abonnenter, det gik storartet tre Aar igennem, saa døde Redaktøren, men Bladet blev fortsat og omdøbt til Kometen. Det var ikke Velsignelser og Velbehageligheder, der strømmede ud fra de to smaa Værelser i Stormgade Nr. 31, men det var heller ikke Kedommeligheder, Raketten var bidsk, som en tirret Hund, og frygtet af hele Borgerskabet. Mathias Winther var baade ingenting og noget stort, han var en Taabe, men ubestrideligt ogsaa et Talent.

Hvem har ikke i Forbigaaende lagt Mærke til den ualmindelig smukke Gadedør i Huset Nr. 23. Nu er den blevet Museumsgenstand. Huset var blevet opført for et Par Hundrede Aar siden af den kongelige Lakaj og Sølvpop Nikolaj Arentzen. Fra først af har det kun haft to Etager, det øvrige blev bygget til i 1780, mens det ejedes af Overbibliotekar Erichsen, der trængte til megen Plads for sin store private Bogsamling. I en af Vinduesruderne i Stueetagen har en Søkadet Frederik Wleugel og en purung Pige Mariane Klingberg indridset deres Navne med en Diamant og angivet Datoen 30. Januar 1800. Dette lille Kærlighedsminde er nu bevaret i Museet.

I Porten til Nr. 17 blev der gjort et ejendommeligt Fund. Murerformanden opdagede nemlig en meget lidet iøjnefaldende Fløjdør i Muren mellem Nr. 17 og Nr. 19, og da han brød Døren op saa han ti Læderbrand-

spande og en Brandlygte staaende paa Hylder, her var altsaa en hel lille Brandstation. Spandene har allesammen paamalet Matrikulnummer, men paa en af dem er det Numret fra før 1806, og den bærer desuden Bogstaverne U. C. S., hvilket betyder Ulrich Christian von Schmitt. Han var Generalkrigskommissær og Ejer af Gadenummer 17. Man kunde vel egentlig have ventet, at en slig fornem Herre havde haft sit Monument et Sted i Byen, noget i Bronze til Hest med Fjerbusk og dragen Sabel, men han har maattet nøjes med at faa sit Navn paa en tjæret Læderpøs. Der kom snart fuld Fart i Nedrivningerne, det raske Mandskab raserede og parterede de otte gamle Ejendomme, saa det var en Fest og Fornøjelse. Hille mænd, sikke et herligt Haandelav slige Folk dog har! De river ned og rydder ud og væk med alt det gamle, saa det nye kan komme frem. De gør Kraftpræstationer med Brækjernet, saa Rokoko-lofter ramler ned om Ørene paa dem, de er ikke det mindste bange for styrtende Byger af Kalkstøv og Ornamentstumper. Jo, det er raske Folk og pyt med Fortidslevningerne, bliv bare ikke sentimental, man kan vel ogsaa lave Lofter nu om Stunder. Maaske gaar der af og til noget i Løbet, som var bedre værdt, men det kan nu engang ikke være anderledes, Tiden kræver det og Fremskridtet forlanger det. Manden med Brækjernet, ham skal ingen klage paa, han er i sin gode Ret — ja, han er endda mere, han er et Symbol, i Sandhed selve det tyvende Aarhundredes Genius.

**Kort over de gamle Begravelsespladser i København.
Se Teksten Side 39.**

P. Haase & Søns Forlag, København

Hos os udkom:

V. Møller: Fra Sokkelund Herred. 1924.
(Udsolgt)

V. Møller: Fra svundne Dage I. 1930.
Pris: 3 Kr.

V. Møller: Fra svundne Dage II. 1931.
Pris: 3 Kr.

„To Samlinger Kriminalhistorier og Livsbilleder fra Sjælland fra det 17.—18. Aarh., livligt og interessant fortalt, et virkeligt godt Bidrag til Belysning af de Tidens Forhold. — Mordhistorierne er mere spændende end Edgar Wallace —.“

„Det er altid af Værdi at fordybe sig i svundne Tidens Tankesæt og Handlemaade og at se, at vi er saa ens, selv om vi ogsaa kan vurdere forskelligt —.“

J.S. Møller: Fester og Højtider i gamle Dage.

Bd. I. Fødsel, Bryllup, Død. 1929. 491 Sider.
Med Illustr. Pris: 10 Kr.

„En højst interessant og omfangsrig Bog, som det maa anbefales alle at stifte Bekendtskab med —.“

„Der berettes i denne Bog om Skikke og Sagn vedr. Troelovsc, Bryllup, Død, Sygdom, Skæbnetro, Gengangere og Dødstilværelsen, „De Dødes Bolig“ —.“